

XL

Cilt XL

ISSN 1015-2091

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Edebiyat Fakültesi
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Dergisi

2009-1

Kurucu:
A. Caferoğlu

2011

İSTANBUL
2011

İstanbul Üniversitesi Yayın No.: 4932

Cilt XL

ISSN 1015-2091

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Edebiyat Fakültesi
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Dergisi

2009/1

Kurucu:
A. Caferoğlu

***TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERGİSİ* HAKEMLİ BİR DERGİDİR**
HAZİRAN VE ARALIK DÖNEMLERİNDE OLMAK ÜZERE
YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

İSTANBUL
2011

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Cemal Aksu	Yahya Kemal'in Gazellerinde Sevgili ve Âşık Tipi	1
A. Azmi Bilgin	Tekke Edebiyatı Adlandırması Üzerine	21
Esra Egüz	İstanbul'a İçeriden ve Dışarıdan Bakışlar ...	35
Mücahit Kaçar	Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver'in "Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr" İsimli Eseri	95
Murat A. Karavelioğlu Fatih Tıǧlı	Nutkî'nin Aşka Dair Bir Mesnevisi: Kânûn-ı Mahabbet	151
Erol Öztürk	Anadolu Ağız Çalışmalarında Orta Damak k,g Seslerinin Durumu	225
Osman Fikri Sertkaya	Çağatay Şâirlerinden Sekkâkî ile Lutfî Arasında Olduğu İddia Edilen "Sirkat-i Şi'r" Olayı	235
Zümrüt Şirinova	Ahmetoğlu Şükrullah: Tarihçi mi, Musiki Nazariyatçısı mı?	257
Kemal Yavuz	Frengistan'da Ağlayan Bir Şair: Ölümünün 515. Yılında Cem Sultan	271

ÇEVİRİLER

Tourkhan Gandjei Çev.: Mehmet Turgut Berbercan	Moğol Öncesi Fars Şiirinde Türkler ve Türkçe.....	309
Seyyid Seyfullah Çev.: Emek Üşenmez	XV. Yüzyıl Özbek Şairlerinden Mevlana Atayi.....	325

TANITMALAR

Emek Üşenmez	Prof. Dr. Muhammet Yelten, <i>Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler</i> , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4832, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3447, 1073 s. ISBN 978-975-404-841-4.	345

NUTKÎ'NİN AŞKA DAİR BİR MESNEVİSİ: KÂNÛN-I MAHABBET

Murat A. KARAVELİOĞLU*
Fatih TİĞLİ**

Özet

Klâsik Türk edebiyatının en önemli konularından biri olan aşk ve aşk bağlamında âşık ve sevgili hakkında çeşitli eserler yazılmıştır. Bu eserlerden biri de Nutkî'nin *Kânûn-ı Mahabbet* isimli mesnevisidir. Bu çalışmamızda sırasıyla eserin müellifi Nutkî hakkında bilgi verilmiş, eserin nüshaları tanıtılmış, eser muhteva ve şekil açısından incelenmiş, üç nüsha üzerinden metin kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: XVI. yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı, Nutkî, mesnevi, mahabbet, kanun.

A MATHNAWÎ OF NUTKÎ ABOUT LOVE: KÂNÛN-I MAHABBET

Abstract

One of the most important issues in classical Turkish literature, love, and love in the context of the various works are written about beloved and lover. One of this works is Nutkî's mathnawi as named Kanun-ı Mahabbet. At this study firstly it is given information about author of the work, Nutkî; then copies of the work are introduced; it is analyzed as content and form, text, which made up three copies.

Key Words: XVIth century Classical Turkish Literature, Nutkî, mathnawi, love, law.

GİRİŞ

Klasik Türk şiiri metinleri incelendiğinde aşkın esaslarına dair bilgilerin varlığı görülmektedir. Binlerce şiirde dağınık hâlde bulunan bu esaslar, aslında teorik olarak yazılmak amacıyla meydana getirilmiş değildir. Fakat bu

edebiyatın teşbih, mecaz, istiare ve telmih dünyasında ve şairlerin hayal atmosferinde aşkın iki önemli muhatabı olan âşık ile mâşukun, seven ile sevgilinin durumları ele alınmıştır. Bu durum çerçevesinde divanlarda âşığın niteliklerini tespit eden bir çalışma daha önce yayımlanmıştır.¹ Bu çalışmaya göre âşık: Sevgili yoluna canını, gönlünü ve aklını verebilmeli, sadık olmalı, sevgilisinin güzelliği geçse de başkasına bakmamalı, etraftan ve sevgiliden gelebilecek bütün düşmanlıkları baştan kabullenmeli, sevgilinin bütün eziyetlerini, dertlerini safâ ve vefâ olarak kabul etmeli, sevgilisinden gelen iyi kötü, acı tatlı her türlü şeyi lütf ve kerem bilmeli, sevgilinin bulunduğu mahalle Cennet ve Kâbe derecesinde kıymet vermeli, kendisinin sultan, sevgilisinin kölesi olduğunu bilmeli, her an sevgilisi ile birlikte olmalıdır. Ayrıca aşk sırrını herkese açıklamamalı, aşkı uğruna kınanma taşlarına kendini feda etmeli, halk içinde rüsva olmayı göze almalı, aşkla aklın bir arada olamayacağını idrak etmeli, dünya ve ahiretini sevgili uğruna feda edebilmeli, altın ve gümüşle aşkın elde edilemeyeceğine inanmalı, cân verilmeden vuslatın gerçekleşmeyeceğini bilmeli, sevgiliye kavuşmayı, vuslatı sürekli arzulamamalı, ayrılık ve hicranda her yerde sevgiliyi görebilmeli, sevgiliyi daima dilinde ve gönlünde tutmalı, aşk derdinin ağır bir yük olduğunu bilmeli, Kaf dağının bile bu yükü kaldıramadığının idrakine varmalı ve sevgili azat etse bile köleliği kabul etmelidir. Bir âşıkta olması gereken bu kurallar çeşitli şairlerden seçilen değişik beyitlerle örneklendirilmiştir.

İşte bu çalışmaya paralel olarak metnini vereceğimiz *Kânûn-ı Mahabbet* isimli mesnevisinde XVI. yüzyıl şairlerinden Nutkî, bütün bu esasları sadece âşık cephesinden değil, mâşuk tarafından da ayrı ayrı sınıflandırmış, her birini altışar madde hâlinde ve birer hikâye ile örneklendirmiş, böylece aşkın esaslarını belli bir düzen dâhilinde ortaya koymuştur.

ESERİN MÜELLİFİ VE TÜRK EDEBİYATINDA TESPİT EDİLEBİLEN NUTKÎ MAHLASLI ŞAİRLER

Kânûn-ı Mahabbet, kataloglarda Nutkî ve Nutkî-i Şirvânî'ye ait gösterilmiştir. Millet Kütüphanesi eser tespit fişinde ve kataloglarında Nutkî-i Şirvânî adına kayıtlı olan eser Milli Kütüphane ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde Nutkî adına kayıtlıdır. Nutkî-i Şirvânî'ye ait olduğuna dair nüshalarda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu durumda *Kânûn-ı Mahabbet*'in, Nutkî mahlaslı bir şair tarafından yazıldığı şüphe götürmemektedir.

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mkveli@istanbul.edu.tr

** Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ftigli@istanbul.edu.tr

1 Lütfi Alıcı, "Klasik Türk Şiirinde Muhabbet Kanunları", *KOCAV Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 19, Güz, İstanbul 2008, s.119-142.

Ümîd oldur ki her yire ki ire

Du'âlar ideler *Nutkî* fakîre (b. 593)

Fakat tezkirelere bakıldığında çeşitli dönemlerde yaşamış Nutkî mahlaslı altı şair görülmektedir. “Hangi Nutkî bu mesneviyi kaleme almıştır?” sorusunun cevabını bulmak için diğer Nutkî’lerin vefat tarihleri ile Millet Kütüphanesi Ali Emîrî nüshasının istinsah edildiği h.989 / m. 1581-82 tarihi karşılaştırıldığında XVI. yüzyılda yaşayan Nutkîlerden birine ait olduğunu görmekteyiz. Kataloglarda aynı mahlası taşıyan şairlerin karıştırılması sıkça rastalanan bir durum olduğu için bu konuda kesin bir karar vermek zordur.² Bu konuyu açıklığa kavuşturacak yeni bir kayıt bulununcaya kadar müellif konusunda Kınalızâde Hasan Çelebi’nin *Tezkiretü’ş-şuarâ*’sında ve Âşık Çelebi’nin *Meşâirü’ş-şuarâ*’sında isimleri geçen Şirvanlı Nutkî veya Bezciâde Nutkî isimlerini söylemek en yanlışsız bir hükümdür diye düşünmekteyiz.

Nutkî (Bezciâde): *Darü’s-saltana-yı Kostantiniyye-i mahmiyyedendir. Nâmu Hüseyindir. Bezciâde demekle ma’ruf hâlince ma’rifet ve kemâl ile mevsûfdur. Merhûm Muhyiddîn Efendiden mülâzım olup tarik-i kazâya âzîm olmuştur. Bu eş’âr, mezbûrun güftârındandır:*

Olaldan husrevâ gam leşkerinün pâdişâhu ben

İdüp âhum ‘alem kıldum belâ haylin sipâhu ben

Dirîgâ olmadum bir dem cihânda gamdan âsûde

*Belâ için mi geldüm ‘âleme yohsa İlâhî ben*³

Nutkî (Bezciâde): *İstanbuldan Bezciâde demekle ma’ruf adı Hüseyin Çelebi ve mahlası Nutkî ve karındaşının mahlası Sırrî’dür. Babaları el-ân hayatta olup dülbendcidür. Ekser satduğı dülbend bezidür. Ber-vech-i ‘âde tekâmîl-i tarik-i mu’tâdâ sa’y idüp Müftî Muhyiddîn Çelebi el-Fenârîden mülâzım olup cihet-i ‘ilmiyyesi ma’mûr ve şî’ri şöhret-pezîr ve fürs ü tâ’miye vü*

2 Murat A. Karavelioğlu, “Türk Edebiyatında Şem’î Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem’î”, *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXXII, İstanbul 2005, s. 65-80; a.m., “Türk Edebiyatının Bir Sorunsalı: Aynı Mahlası Kullanmış Şairlerin Karıştırılması”, Uluslar Arası Türkoloji Sempozyumu Prof. Dr. Omeljan Pritsak Anısına, Kiev- Ukrayna, 21-23 Mayıs 2009.(Basılmamış sempozyum bildirisi).

3 Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-şuarâ*, (Haz.:İbrahim KUTLUK), c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 992.

elfâzda bî-nazîrdür. Saded-i cem’-i kitâbda Engürîde otuz akçe medreseden ma’zûl ve yine tazyî’-i evkât itmeyüp ‘ulûm u ma’rifete meşgûl idi.

Matla’

Olaldan husrevâ gam leşkerinün pâdişâhu ben

*İdüp âhum ‘alem kıldum belâ haylin sipâhu ben*⁴

Nutkî (Şirvânî): *Hilâl-i vücûdu ufk-i vilâyet-i Şirvândan zâhir ü ‘ayân olup bâd-ı sabâ gibi vihâd ü telâl ü sehâb-misâl hezbât u cibâlde puyân u enhâr-ı girdâr-ı gülistân-ı cihânı seyrân iderek Dar’üs-saltanatü’l-‘aliyyeye ki merkez-i medâr-ı cümle-i âdem ve Ka’be-i murâd ü merâm-ı halk-ı ‘âlemdür, dâhil oldukda nazar-ı kabûl-ı ekâbir ü emâsile vâsıl olmuşidi ve kıssa-hânlıkda nâdire-i zamân ü şöhre-i devrân olmak takrîbiyle nazar-ı iksîr-eser-i sultân-ı cihân fermân-fermâ-yı zemîn ü zamân Hazret-i Sultân Murâd ile magbût ü mahsûd-ı akrân olmak mertebesine nâil olmuşidi. Hâlâ şekeristân-ı meclis-i şâh-ı cihânda şeker-i mükerrer lutf u ihsânıyla Nutkî-i fasîh bir tûfî-i şîrîn-zebân ve gülistân-ı sohbet-i sultân-ı zamânda gül-i sad-berg-i in’âm-ı firâvanı şevkiyle edâsı melîh bir bülbül-i hezâr-destândır. Benî nev’-i insânun mâbihü’l imtiyâzı Nutkîdür diyü tûfî-i tab’ı daimâ gûyâ olup bülbül-i tab’-ı hezâr destânı hâlince nağme-serâdır. Bu bir iki eş’âr bu kitâba tahrîr olunmagıçun ihtiyâr itdüğü eş’ârdandır.*

Mecnûn ki dil ze nâle-i û cûş mî-girift

Ger mi-şenîd nâle-i men gûş mî-girift

(Gönlü inilti ve feryadıyla coşturan Mecnûn benim nâlemi işitecek olsaydı (benim feryadıma) kulak kabartırdı, kulak kesilirdi.)

Ve muammâ-gûylukda dahı kûy-ı sebkatî rubûde itmege ikdâm idüp “Üstâd-ı tab’um anı dahı itmâm için bünyâd urmuşidi” diyüp Bünyâd ismine bu mu’ammâsını okurdu:

Her geh sühan ez zülf-i to bünyâd konem

Dîvâne şevem hezâr feryâd konem

4 Âşık Çelebi, *Meşâir-üş Şu’arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, Ed.: G. M. Meredith-Owens, London 1971, v. 136a.

Ez behr-i cünûn merâ çu der bend keşend

Derbend hemân zülf-i torâ yâd konem⁵

(Ne zaman senin zülfünden dem vurmaya başlasam, söz etsem divane olurum, binlerce feryat ederim. Mecnunluğum sebebiyle beni zincire vurdukları zaman hemen senin zülfünü hatırlarım.)

Şirvânî nisbesiyle anılan Nutkî, Azerbeycan topraklarındaki Şirvan şehrinde Terekeme Türklerinden olup III. Murad zamanında kıssahânlık görevinde bulunmuştur. Seyyid Lokman ve Ta'îkizâde'den sonra sarayda Şehnâme-gûyluk makamına getirilmiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî *Künhü'l-ahbâr* isimli eserinin III. Murad bölümünde Nutkî'yi eleştirerek bu göreve layık olmadığından bahsetmektedir.⁶ Jan Schmidt, Şehnâme ile ilgili bir yazısında Âlî'nin Nutkî hakkında "Acem (ya da aptal) Türk, aşağılık bir karakter, sahte ip canbazı ve değersiz bir hikâyeci, şehnâmecî makamına uygun olmayan bir kişi olarak nitelendirdiğini" söyler.⁷

ESERİN NÜSHALARI

Kânûn-ı Mahabbet mesnevisinin Türkiye kütüphanelerinde şimdilik üç nüshasına rastladık. Bu nüshaların özellikleri sırasıyla şunlardır:

1. **SK**: Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 3252/4

Nüshalar içinde en hacimli olan bu nüsha, içinde Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, *Sıhhat ü Maraz* isimli eserleri ve Hakanî'nin *Hilye*'sinin bulunduğu bir mecmuanın içinde dördüncü sırada 150b-166a varakları arasında yer alır. Söz başları yeşil ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. h.1016/ m. 1607 yılının Rebiüevvel ayında hâssa kâtiplerinden Hüseyin isimli bir kâtip tarafından Kahire'de yazılmıştır. Talik ile yazılan eser toplam 594 beyittir.

⁵ Kınâlizâde Hasan Çelebi, *a. g. e.*, s. 992-993.

⁶ Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murad ve III. Mehmet Devirleri*, c. III, Kayseri 2000, s. 634.

⁷ Jan Schmidt, "Fırdevsî'nin Şehnâme'sinin Osmanlılar Tarafından Alınlanması", çev.: Hatice Aynur, *Nazımdan Nesire Edebî Türler*, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2009, s. 194.

2. **AE**: Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 685/6

Bir mecmuanın içinde 137b- 140a varakları arasında yer almaktadır. Kütüphane kayıtlarına göre mecmuanın altıncı eseri olarak kayıtlıdır. Beş sütun sayfa içi ve bir sütun sayfa kenarı olmak üzere altı sütun üzere yazılan eser toplam 566 beyittir. Metnin kuruluşunda esas olarak aldığımız SK nüshasına göre eksiktir. Talik ile yukarıya mayil olarak yazılan eser istinsah kaydından anlaşıldığı üzere h. 989/ m.1581-82 yılında, Diyarbakırlı İsmail Naim tarafından yazılmıştır.

3. **MK**: Milli Kütüphane Yz A 4641

Bir şiir mecmuasının 9b-11a varakları arasında yer almaktadır. Üç sütun hâlinde nesih ile yazılmış eser SK'ye göre oldukça eksiktir. 149 beyitten oluşan bu nüshada hikâyeler atlanmıştır.

ESERİN KONUSU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Klasik Doğu edebiyatlarının ortak benzetme ve telmihler dünyası ve mazmunları içinde aşk konusunun, en yoğun biçimde işlenen bir konu olduğu bilinmektedir. Âşık, mâşuk, rakip ve bir bütün olarak aşk mefhumu, klasik Türk edebiyatında da klişe bazı esaslarla ele alınmıştır. Burada metni ve nesre çevirisi verilen *Kânûn-ı Mahabbet* adlı mesnevi ise aşkın bir yönüyle âşığa, diğer yönüyle mâşuğa bakan kurallarını bir bütün olarak, bir düzen içinde ve her birini birer hikâyeye ile temsil ederek anlatmaktadır. Bütün klasik eserlerimizde olduğu gibi bu uzun manzume de münacat ile başlar. İlk yirmi beş beyte yayılan bu başlangıç kısmında şair, âdet olduğu üzere Allah'a hamd ve senada bulunur ve aşkın kapılarının kendisine açılması için Allah'a yalvarır. Dünyanın kargaşasından ve masivadan kurtulmak için niyaz eder ve aşkın sırlarına, dolayısıyla İlahi sırlara erişmek arzusunda olduğunu dile getirir. Eserin "Âgâz-ı Kelâm" başlığını taşıyan ve en uzun bölümü olan giriş kısmında (b. 26-116) şair, aşk meyhanesinin sarhoşu olan âşığa seslenerek içinde bulunduğu tefekkür ve tahayyür hâllerinden bahseder. Şair, hayret vadisinde binbir sıkıntı içinde gezip dururken ârif bir kimse ile karşılaşır. Derhal onun ayağına düşüp eteğine sarılır ve adının "pîr-i hired" olduğunu öğrenir. Bu, tecrübe ve irfanın sembolü olan akıldır. Sonrasında bütün klasik eserlerimizde görülen felekten şikâyet faslı başlar. Feleğin nasıl bir zalim olduğunu ise ona akıl söylemektedir. Buna göre felek, bir ejderhadır. Feleğin güneşi bile insanları yakmak hususunda bir bahane olarak düşünülür. Felek, Karun gibidir, her şeyi ele geçirip yutmaktadır. Bütün bunlardan sonra şair, ârif bir kimse olarak düşündüğü akıldan bir çare sorunca aşka himmet etmesi gerektiğini öğrenir. Aşk, nice insanı dilsiz bırakmıştır.

Varlıkların var olma sebebi aşktır. Dünya bir beden, aşk ise o bedenin canıdır. Âdem, İbrahim, Musa, Eyyûb, Yakub ve Muhammed Peygamberlerin ismi, kıssalarına telmihlerde bulunularak aşk ile beraber anılmıştır. Aşka tutulmayan, ya hayvandır yahut mermer gibi kaskatı bir taştır. Böyle bir kimsenin yüzü iki âlemde karadır. Aşksız ten, cansız bir beden gibidir, ölüdür. Giriş bölümünün son iki beytinde şair, her âştığın cihanda gerçek âşık olamayacağını, her mâşukun da aşka lâyık bulunamayacağını söyleyerek aşk yolunun bir adabını belirtir ve aşk şahının kanunlarının neler olduğunu anlatmak üzere *Âgâz-ı Kelâm*'ı bitirir.

Bu mesnevîde âşık ve mâşuka matuf şartların ayrı ayrı ve adeta iki bölüm hâlinde sayıldığına yukarıda değinilmişti. Buna göre önce âşıkaya yönelik altı şart, sonra da Mâşuka yönelik altı şart sıralanır. Âşıklığın esasları "*Şart-ı Evvel Der Beyân-ı Taleb-i Şevk*" başlığını taşımaktadır. Buradan anlaşılmalıdır ki gerçek âşıklığın birinci şartı, *kalpte aşkın olması ve sevgiliye talip olmasıdır*. Buradan anlaşıldığına göre âşıkın görevi istemektir. Çünkü talep, vuslata sebeptir. Başlıkta da böylece ifadelendirildiği gibi şevk konusu uzun bir hikâye ile örneklenip açıklanır. Bîşr adında bir zahit kırdı dolaşırken bir mahbûbe görür ve görür görmez de âşık olur. Öyle derinden bir âh eder ki bunu duyan mahbûbe kaçar. Zahit bir süre ibadethanesine dönerse de gördüğü güzeli bir türlü aklından çıkaramaz. Namaz kılmak için kalktığında o servi boylu aklına gelir. Secdeye yöneldiğinde kaşları gözünün önünden gitmez. Zahidane bir hayat yaşarken birden bire âşık olduğu için Allah'ın yardımını diler ve sevdiğine kavuşturması için Allah'a yalvarır. Bir ara uykuya daldığında o dilberi rüyasında görür ve uyanarak derhal onun mahallesine gitmek için yola koyulur. Yolda birine rastlar. Çok konuşan bu kimse zahide yol boyunca sıkıntı verir. Derken ıssız ve şairin ifadesiyle kuş düşse kebab olacak bir yere gelirler. Orada bir su görürler. Adam bunun ne olduğunu ve niçin buraya konulduğunu zahitten sorar. Zahidin bir hayır sahibinin yolcuların içmesi için bu su küpünü buraya koyduğunu söylemesi üzerine adam kızar ve yanlış cevap verdiğini söyler. Çünkü gerçekte o, hayvanların gelip su içmeleri ve böylece kolay avlanmaları için avcılar tarafından bırakılmış bir tuzaktır. Adam bu küpü kırmak ve tuzağı ortadan kaldırarak hayvanları kurtarmak ister. Zahit buna itiraz etse de adam, önce yıkanayım sonra da kırayım diyerek suya girer. Su, adamı çepeçevre kuşatır ve adam boğularak can verir. Çünkü o su, gerçekte bir küp değil, suyu bol bir kuyu imiş. Zahit, adamın eşya ve elbiselerini alarak şehre döner. Bir tellal yardımıyla evini bulup eşyaları adamın hanımına teslim eder. Zahidin bu davranışı çok hoşuna giden kadın, Bîşr olmaz dese de yüzünü ona gösterir. Kadını görür görmez âşık olan zahit, onun, daha önce görüp tutulduğu ve aramaya çıktığı kadın olduğunu anlar. Hemen bir nikâh akdi yaparlar ve mutlu bir ömür sürerler. Zahit, istemekten vazgeçmediği için vuslata erişmiştir.

Bu hikâye Feridüddin-i Attar'ın *Mantıku't-tayr* isimli eserini Farsçadan Türkçeye *Mantıku't-Tayr-Gülşen-nâme* adıyla çeviren *Gülşehrî*'nin kitabında *Bîşr-nâme-i Hoca Gülşehri* başlığıyla 2720.-3008. beyitler arasında yer almaktadır.⁸ Feridüddin-i Attar'ın eserinde olmayıp *Gülşehrî* tarafından telif edilen bu hikâye, Nutkî tarafından kaynak gösterilmeden, aynen alıntılanmıştır. Bu hikâyeye göre olayın kahramanları şöyledir: *Kânûn-ı Mahabbet*'teki zahit Ahı Bîşr; zahidin yolda rastladığı kişi filozof Yemliha; zahidin dolaşırken gördüğü ve âşık olduğu kadın Yemliha'nın hanımıdır. Hikâyede mekân olarak da Kudüs ve Hemyân (Hemedan) şehirlerini görmekteyiz. *Gülşehrî*, Ahı Bîşr'ü ahılığa bağlı, dürüst bir tip olarak idealize eder. Filozof Yemliha ise onun karşıtı olan bir tiptir.⁹

İkinci şart, *sevgili neyi severse o, âşık katında muteber ve kıymetli olmalıdır*. Âştığın, mâşukuna kayıtsız şartsız itaat etmesi aşkın olgunluğunun bir işaretidir. Âştığın kendini sevgilinin aşkında yok etmesi Leylâ ve Mecnûn kıssası hatırlanarak dile getirilir. Âşık öyle mesttir ki vuslat nedir, firkat nedir bilmez. Unutulmamalıdır ki ayrılıkta aynı zamanda hep bir kavuşma ümidi vardır.

Âşıklığın üçüncü şartı, *âştığın aşkında sadık olması, bunun yanı sıra sevgilinin de hercayi olmaması, herkese meyletmemesidir*. Bu husus da yine bir hikâye ile temsil edilir. Mısır şehrinde izzet ve vakar sahibi bir kişi gezerken bir güzel görür ve ona âşık olarak ilân-ı aşk eder. Bu peri gibi güzel sevgili, kendisinin fevkalade güzellikte, afet-i devran bir kız kardeşi olduğunu ve şimdi ardında durduğunu söyleyince şeyh efendi gizlice bir bakış atar. Bunu fark eden dilber ona bir tokat atıp, sadık bir âşık olmadığını söyleyerek rezil rüsva eder. Bu kısa hikâyeden anlaşılmalıdır ki gerçek âşık, aşkında sadık olmalı ve asla başka birine nazar etmemelidir.

Aşkın kanunlarından ve âşıklığın şartlarından dördüncüsü, *sevgilinin suretinin ve bütünü bir heyetinin âştığın gözünde makbul olması gereğidir*. Bir başka deyişle âşık, sevdiğinin uzuvlarında bir kusur varsa o kusuru görmemeli, kaşı gözünden yeğdir gibi şeyler söylememeli, ayıplarını örtmelidir. Kusur görmek, muhabbetin azlığından ileri gelmektedir. Şair, her konu başlığından sonra yaptığı gibi yine bir hikâyeye anlatır. Bağdat'ta yaşayan bir âşık, her gün sevgilisini görmek için Dicle nehrini geçmek zorundadır. Böylece her defasında sulara batıp çıkar. Yine böyle bir günde şehre dönerken sevdiğinin yüzünde

8 Kemal Yavuz, *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma*, c. II, Kırşehir Valiliği Yayınları, Ankara 2007, s. 404-446.

9 Hikâyenin geniş bir tahlili için bkz.: Kemal YAVUZ, "Gülşehrî'nin Ahı Bîşr Hikâyesi", *I. Ahı Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu 12-13 Ekim 2004, Kırşehir, Bildiriler Kitabı*, c. II, Haz.: M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir 2004, s. 999-1010.

tırnak izi görünce sebebini sorar ve bunun güzelliğine halel getirdiğini söyler. Bunun üzerine sevgilisi, onu görmenin kendisi için artık bir can korkusu olduğunu ifade ederek gönderir. Dicle'den geçmeye çalışan âşık o gün boğularak can verir.

Bu hikâye hem Attâr'da hem de Gülşehrî'de yer almaktadır. Attar'ın eserinde Hikâye başlığı altında anlatılan bir olayda beş yıl bir kadına âşık olan bir adam, kadının gözündeki bir tırnak ucu kadar olan akı fark etmez. Kadına olan aşkı azaldığı bir vakit kadının gözündeki o kusuru fark eder. Kadına gözündeki bu akın ne zaman ortaya çıktığını sorar. Kadın da ona “bana olan aşkın azalmaya başladığı zaman, gözüme tam o zaman ak düştü, senin aşkın azalınca benim gözümde de bu ak peydahlandı” der. Attar da hikâyeyi bir insanın başkalarının ayıplarını, kusurlarını arayacağına kendi kusurları ile ilgilenmesi gerektiğini söyleyerek bitirir.¹⁰ Bu hikâyede Dicle nehrini geçme, âşkın ölmesi gibi motifler yoktur. Bunlar Gülşehrî tarafından eklenmiştir.

Aynı hikâye Gülşehrî'nin eserinde “Dâstân-ı Merd ü Zen” başlığı altında 289.-318. beyitler arasında yer almaktadır. Gülşehrî, âşkın sevgilisinin gözünün içinde küçük bir kusur gördüğünü söyler, kadın buna gücendir ve “artık nehre geçmek için girme, ömrüne yazık etme” der. Adam da Dicle'yi her zaman kolaylıkla geçtiğini söyler ve kadına “neden böyle dedin” diye sorar. Kadın ise gözünün içindeki bu kusurun on yıldır var olduğunu, adamın aşkının azalınca bu kusurun adama gözüktüğünü söyler. Kadına göre adamın o kusuru görmemesi ve Dicle'yi kolaylıkla geçebilmesi kadına duyduğu aşırı sevgiden dolayıdır. Şu an aşkın ve sevginin bitmesi sebebiyle nehirde boğulacağını söyler. Adam bir gün kadını görmek için nehre atlar; her zaman kolaylıkla geçtiği nehirde sevgilisinin kusurlarını görmesinden ve ona karşı aşkının azalmasından dolayı boğulur.¹¹

Beşinci husus, *sevgilinin yakınlarının ve her zaman beraber olduğu her şeyin âşık için de beğenilip kabul edilmesi mecburiyetidir*. Sevgiliye yakın olan, âşık katında da muhterem olmadıkça gerçek aşk meydana çıkmaz. Bu, rakip olsa bile, sevgilinin mahallesinin köpeği olsa bile böyledir. Konu ile ilgili olarak Mecnun'un, sevdiği Leylâ'nın köpeğine ihtiram etmesi ve kendi çevresindeki insanlardan üstün tutması kısaca anlatılır.

Burada anlatılan Leylâ'nın mahallesinin köpeğine âşık tarafından saygı gösterilmesi hikâyesi de Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin *Mesnevî-i Manevî*'sinden alınmıştır. *Manzum Nahifî Tercümesi*'nde “Leylâ'nın Civarında Oturan Bir Köpeğe Mecnûn'un İltifat Etmesi” başlığı altında yer alan hikâyede

Mecnûn, Leylâ'nın mahallesindeki bir köpeğe bile saygı gösterir, onun etrafında dolanır ve onu Ashab-ı Kehf'in Kıtırmir'i ile özdeşleştirir.¹²

Âşıklığın şartlarından altıncı ve sonuncusu *kınanmaktan çekinmemektir*. Ağyarın sövüp sayması, ta'n edip ayıplaması sevgiliye duyulan aşk ve şevkin artmasına sebep olmalıdır. Zira nasihat ve kınama âşığa fayda vermez. Bununla ilgili de bir hikâye anlatılmaktadır. Kendi hâlinde sıradan bir genç asilzade bir kızı sever. Ne söylerlerse söylesinler onu bu aşktan vazgeçiremezler, nasihat dinletemezler. Sevgilinin yakınlarından biri olan zalim bir bey o genci mâşukunun mahallesinde görünce bir daha oraya gelemesin diye taşla iki ayağını kırar. Ama genç, o zalim kimseye ayaklarını yürümez edip kûy-ı yârda kalmasını sağladığı için dualar eder ve hiç bir sitemde bulunmaz.

Bu hikâye ile âşık faslının sonuna gelinir. Toplam 191 beyitte anlatılan âşıklığın esasları böylece özetlenmiş olur (b. 117-307). Sevgili için suret güzelliğinin yeterli olmadığı, huyunun da güzel olması gerektiği, yüz-göz güzelliğinin yanı sıra iyi ahlâkın elzem olduğu gibi görüşlerin dile getirildiği kısa bahis (b. 308-315), mâşuk bahsine bir girizgâh oluşturmaktadır.

Mâşukluğun esaslarının anlatıldığı bölüme “*Der Âgâz-ı Şerâit-i Mâşuk*” başlığı ile girilir. İlk şart, *sevgilinin güzel ve ahlâklı olmasıdır*. Mâşuk, iffetini korumayı bilmeli, heva ve hevesine düşkün olanlara uymamalıdır. Konu, yine bir hikâye ile somutlaştırılır. Zamanın birinde işveli ve nazlı bir dilber vardır. Birgün bir şehzadeyi görür ve adeta kendini unuttur. O asilzade de onu görünce âşık olur. Fakat yine de temkinli ve ölçülü davranır. Sevdiği ise daha cesurdur. Zamanla âşığın hatırına, “acaba bir başkası onu sevmiş midir?” düşüncesi gelir. Sevgili ise hep onunla beraber olmak ister, bunun bir yolunu arar durur. Sonunda işret sofrasını kurar ve âşığını davet eder. Delikanlı böyle bir daveti can u gönülden kabul ederek gider. Yiyip içerler, hoşça vakit geçirirler. Mâşukun ısrarı üzerine bir de şarap içen genç sarhoş olur. Mâşuk bir iki öpücük verince kendinden geçer ve murat alıp murat verirler, sonra da uykuya dalarlar. Uyanınca her şeyin farkına varan gencin iffeti galebe eder ve yaptığından pişman olur. Sevdiğinin bir aşuften kadın olduğunu, dünyada nice kimselerle düşüp kalktığını anlar. Onun bir hileci olduğunun ve kendisine tuzak kurduğunun farkına varınca yanından uzaklaşır ve ondan nefret eder. Bir daha kadınlara yaklaşmayacağına dair Allah'a yeminler eder.

10 Feridüddin-i Attar, *Mantık al-Tayr*, çev.: Abdülbaki Gölpinarlı, II. c., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s. 80-81.

11 Kemal Yavuz, *a. g. e.*, s. 44-49.

12 Âmil Çelebioğlu, *Mesnevî-i Şerîf Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahifî Tercümesi*, c. III, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1969, s. 22-23.

İkinci şart, *mâşukun müdakkik olması, yani kılı kırk yarararak taklitçilerden ve münafiklardan kaçınmasıdır*. Bu husus, temsilî olarak şu hikâyeye ile anlatılır: Zamanın birinde güzellikte emsalsiz ve nice asilzadelerin talip oldukları bir dilber, bir de sokaklarda yaşayıp gelene geçene dua eden bir derviş vardı. O güzel ne zaman yoldan geçse derviş ona dua eder, övgüler düzerdi. Bir gün dilber öfkelenip dervişi tutuklattırarak sarayının hapishanesine attırdı. Huzuruna getirip sorguladığında dervişin, kendisine bir sevgili aradığını öğrendi. Aradığını bulup bulmadığını sorunca da aranan sevgilinin kendisi olduğunu işiterek daha da öfkelenmiş ve cellata emir verdi. Fakat derviş bu emri işitince çok sevindi ve sevdiğinin fermanına muti bir şekilde boyun eğdi. Dervişin memnuniyetini gören güzel, emrin ifasını durdurdu. Çünkü dervişin sadakatini ve aşkının samimiyetini anlamıştı. Böylece onu kendine âşık seçti. Kimsede bu sadakati görmediğini söyleyerek aşklarını yaşamaya başladılar. Çünkü bülbülü olmayan gülşende biten gül elbette zayı olur.

Anlatılan bu hikâyeye Feriddüddin-i Attar'ın eserinde ufak tefek değişikliklerle yer almaktadır. Burada anlatılan asilzade bir şehzadedir. Padişah tarafından öldürülmek istenen derviş vezir sayesinde ölümden kurtulur. Yine vezir şehzadeye duyduğu aşkı padişaha ve şehzadeye iletir ve şehzade dervişi görmek ister. Mâşukun âşığını görmek istemesi dervişi heyecanlandırır, şehzadenin huzuruna varınca bir nara atar ve can verir.¹³

Mâşukluğun şartlarından üçüncüsü, *dilberin de sadık olması ve insiyatifi elden bırakmamasıdır*. Bir güzel elbette işve ve naz edecektir, fakat bunda aşırıya gitmesi aşka zarar verir. Her ne kadar dilbere naz gerekli ise de acı ve inlemeye sebep olmaması lâzımdır. Bu noktada Leylâ ve Mecnun ile Mahmud ve Ayaz hikâyelerine telmihte bulunulur. Leylâ'nın Mecnun'a ettiği naz hatırlanır.

Dördüncü husus, eserin ilginç bölümlerinden biridir. Burada ifadesini bulan husus, *âşığın, sevgilisinin elini öpmek istemesi hâlinde sevgilinin buna izin vermesi; kolunu öpmeyi arzu etmesi hâlinde de yine bunun için müsait bulunmasıdır*. Zira bu hususta çok naz etmek, güzelliğin yok olmasına sebep olur. Güzellikte eşi benzeri bulunmaz bir dilber vardı ki âşıklarına vefa göstermeyip çok âh almıştı. Âşıklarının bu âhları, birer belâ okuna dönüşerek bir gün ona isabet etti. O güzel öyle hasta olmuştu ki hekimler derdine deva bulamadılar. Nihayet ümitlerin tükendiği bir esnada remil falı bakmakta mahir

bir falcıdan haberdar olarak getirttiler. Falcı, dilberin hastalığının maddî bir maraz olmadığını, âha giriftar ve belâya dâcâr olduğunu söyleyerek gerçeği açıklar.

Şartlardan beşincisi, *güzellerin kusurlarını ayıplamanın manasız olduğuna dairdir*. Çünkü insanlar daima birbirlerinin kusur ve ayıplarını arar dururlar. Mağrib ülkesinin vezirinin pek güzel bir oğlu vardır. Kendisine denk olmayan, yaşı ilerice bir kimse ona gönül verir. İş vezirin kulağına gidince çok öfkelenir ve oğluna kızar, adama da olmadık işler eder. İki âşık sıkıntılara daha fazla dayanamayınca gizlice Hindistan'a kaçarlar. Vezir peşlerinden askerlerini gönderdiyse de bulamayıp geri döndüler. İki âşık Hindistan'da çok mutlu yaşarlar. Hüner sahibi adam, o veziroğluna pek çok ilimler öğretir, onu yetiştirir. Bu hâl vezirin kulağına gidince çok sevinir ve bir mektup yazarak vezirlik rütbesinin kendisine verildiğini, acele dönmesi gerektiğini bildirir. Fakat delikanlı buna inanmaz ve dönmek istemez. Daha sonra başka bir ulak tarafından vezirlik mührünün gönderildiğini görünce inanarak ülkesine döner ve babasının yerine padişahın veziri olur.

Altıncı husus, *sevgilinin âşığa merhamet etmesi ve her an yaralamamasıdır*. Aksi hâlde başkalarıyla ilgilenmesi âşığı üzer. Âşık her türlü sıkıntıyı çekmeye razıdır, yeter ki sevgili başkalarıyla yakınlık kurmasın. Eserin son hikâyesi bu son bahse aittir. Güzellikte eşi benzeri olmayan Cihan adlı bir güzel ve onun bir âşığı vardır. Cihan, olur olmaz kişiyle konuşur, alaka gösterir. Âşığı ise buna çok üzülür, ona hep nasihat eder; bir bahçeye bir bülbül yeter, kuş velvelesinin lüzumu yok, diye öğütler. Fakat dilber onun sözlerini bir türlü dinlemez. O âşık sonunda eline bir bıçak alıp kendisini yaralamaya başlar. Cihan bunu görünce atılıp engel olmak isterse de âşık önce onu sonra da kendini öldürür.

Mâşukluğun esasları da altı şart altında böylece beyan edildikten sonra (b. 316-556) eser, hatime ve özür beyan edilen kısa bölümlerle sona erer. “*Hatime*” bölümü (b. 557-581), yirmi beş beyitten meydana gelir. Burada aşkın bu tertemiz kanunlarını anlayanların ne güzel âşık ve ne güzel Mâşuk oldukları belirtilir. Aşk şarabının humarı baş ağrısı vermez, sevenin kalbi altın gibi kıymet kazanır. Âşık, feleklerin sultanı, meleklerin eşidir. Allah'a ulaşmak ancak aşk ile mümkün olur. Eğer kişi âşık olmazsa bari ilim yoluyla kalbini tasfiye etmelidir. Kişi hikmet öğrenmelidir. Dünyaya tamah etmek ne kötü bir haslettir. İnsan, mevki ve mertebe kazanmak hırsıyla dünyaya bağlanarak

13 Feriddüddin-i Attar, a. g. e., s. 164-172.

sonunu ağlamak ve inlemek etmemelidir. Kısacası dünyada ya âşık, ya ârif yahut âbid olmalıdır, gerisi hep fazlalıktır.

“*Der Özr-hâhî*” başlığını taşıyan son kısımda şairin, bu tür eserlerde hep görülen mütevası üslubu ile karşılaşılır (b. 582-595). Şair, şiir söylemeye mecali, kabiliyeti yokken Allah'ın, ona bu eseri yazma imkânı vermesi sebebiyle O'na şükreder. Eserinin, anlayan kimseler elinde okunmasını, beğenilmesini diler. Eserin hatalardan berî olmadığını, safalı dostların, bu hataları örtmesini ister. Eserin her yere ulaşmasını ve kendisine Fatihalar okunmasını temenni ederek mesneviyi bitirir.

SONUÇ

Kanûn-ı Mahabbet, didaktik yönü ağır basan ve öğretici bir gaye güden, bu sebeple de sanat endişesinden uzak ve lirizmden hayli yoksun bir manzume olarak öne çıkmaktadır. Buna rağmen, edebi sanatların belli başlılarından yeri geldikçe yararlanmış, kafiye kusursuz kullanılmış, vezin kusurları da örtülmeye çalışılmıştır. Şiirselliği artırıcı ahenk hususiyetlerinden son derece az yararlandıği görülmektedir. Nutkî, eser boyunca hikâyelerin kahramanlarını Osmanlı coğrafyasının içinde ve dışında bazı bölgelerde dolaştırır, zaman zaman kısa tabiat tasvirleri yapar. Çoğu zaman ise konunun ifadesinde tekrara düştüğü görülür. Nutkî'nin dili sade ve akıcıdır. Arapça ve Farsça kelimelerin varlığı rahatsız edecek boyutta ve miktarda olmamakla birlikte şairin yer yer az bilinen kelimeleri tercih ettiği görülür. Bu durum, yalnızca şairin bir özelliği değil, aynı zamanda XVI. asrın da dil ve üslup özelliklerindedir.

Eserde, aşkın kanunlarının anlatıldığı bölümler genellikle kısa tutulmuş, fakat ilk ve önemli görülen esaslarda uzun hikâyeler anlatılması tercih edilmiştir. Hikâyelerin orijinal yanı olmayıp, bunlar daha önce yazılan kimi klasik eserlerden (*Mesnevî-i Manevî*, *Mantuku't-tayr*, *Mantuku't-tayr Tercümesi Gülşen-nâme*) ya aynen alınmış veya ufak tefek bazı değişikliklerle esere dâhil edilmiş hikâyelerdir. Bu kaynağı belirtilmeyen alıntılara en güzel örnek olarak ilk hikâyeyi verebiliriz. Bir zahidin başından geçen olayları anlatan uzun hikâye (b. 124-213), Gülşehrî tarafından m.1317 yılında yazılmış olup eserinde aynen hatta daha ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Yine âşıklığın özelliklerinin anlatıldığı bölümde dördüncü hikâye olan sevgilisini görmek için Dicle'yi geçen ve bir gün sevgilinin gözündeki bir kusuru fark eden âşık hikâyesi hem Attar'da hem de Gülşehrî'de vardır. Fakat Nutkî bu hikâyeyi alırken Gülşehrî'yi

tercih etmiştir. Özellikle bu iki hikâyenin kaynağının Gülşehrî olmasına dayanarak Nutkî'nin *Mantuku't-tayr Tercümesi-Gülşen-nâme*'yi görmüş ve okumuş olduğunu iddia edebiliriz. Bu da Gülşehrî'nin ve eserinin önemini göstermektedir. Kaynağını tespit edebildiğimiz diğer iki hikâyeye de Attar'ın *Mantuku't-tayr* ve Mevlâna Celaleddin-i Rumî'nin *Mesnevî-i Manevî*'sinden alıntılanmıştır. Leylâ ve Mecnûn ve Mahmûd ve Ayaz konulu hikâyeler de telif olmayıp benzer şekillerde Gülşehrî'nin eserinden aktarılmıştır.

Konu ve işleyiş bakımından, âşık ve mâşukun hangi şartlara sahip olması gerektiğini göstermesi açısından orijinal olan eser, muhteva olarak maalesef kaynağı belirtilmeyen alıntılar yönüyle başarısızdır.

Gelibolulu Mustafa Âlî tarafından ağır bir şekilde eleştirilen Nutkî-i Şirvânî değişik kaynaklardan aldığı hikâyelerle yeni bir eser kaleme almış ve kıssahânlığı zamanında padişaha sunmuş olabilir. Tarihçiliğinin yanı sıra edebiyat eleştirmenliği ile de tanınan Âlî'nin dediklerini doğru kabul edersek bu eserin Şirvanlı Nutkî tarafından yazılmış ve padişaha sunulmuş olabileceği muhtemeldir diye düşünmekteyiz.

METİN*

KİTÂB-I KÂNÛN-I MAHABBET

Bismillâhirrahmânirrahîm

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

SK: [150b], AE: [137b], MK: [9a]

1. İlhâî 'ayn-ı 'aqlum rüşenâ kııl
Cenâb-ı Hâzretüñle aşınâ kııl
2. Şarâb-ı 'ışk-ıla ref' it hicâbı
Küdûret virmesün benlik şarâbı
3. Müyesser kııl baña bir câm-ı pür-şür
Kim içen anı olmaz hîç maḥmûr
4. Dem-â-dem câm-ı 'ışkı eyleyüp nüş
Ola kim 'âlemi idem ferâmüş
5. Bu 'âlem ser-be-ser endüh u gamdur
Ser-â-ser miḥnet ü derd ü elemdür
6. Ğınâ virsün baña 'ıškuñ cihânda
Ğamuñ eksilmesün bir laḥza cânda
7. Beni cezb eylesün kullâb-ı 'ıškuñ
Baña meftüh olsun bâb-ı 'ıškuñ

* Metnin dipnotları beyit numaralarına göre verilmiştir.

² benlik: menlik MK³ pür-şür: pür-nür MK // içen anı: anı içen MK⁵ bu: ki SK⁷ cezb: cezm SK

8. Müdâm olsun gönülde ḥâlet-i 'ışk
Şarâb-ı şevk-ıla keyfiyyet-i 'ışk
9. Ola kim terk idem 'ışk-ı mecâzı
Tutam dâyim saña rûy-ı niyâzı
10. Niçe bir bu hevâ-y-ıla hevesler
Nedür cân gülşeninde bunca ḥaşler
11. Niçe bir bu hevâ-yı zülf-i dildâr
Niçe bir ârzü-yı 'ârîz-ı yâr
12. Niçe bir nâr-ı şevk-ı lâle-rüyân
Yaḥar cānumda her dem dâğ-ı ḥırmen
13. Niçe bir kayd-ı bend-i zülf-i dilber
Beni zâr u esîr-i miḥnet eyler
14. Beni bu kayd-ı miḥnetden ḥalâş it
Ḥarîm-i 'izzetünde 'abd-i ḥaş it
15. Gözümden perde-i pindarı ref' it
Baña mâni' olan aḡyârı ref' it
16. Çıkar dilden ḥayâlât-ı hevâyı
Derûna koyma fikr-i mâsivâyı
17. Baña genc-i ma'ânî ḡapusın aç
Sirâc-ı luḡf uñ eyle dilde vehhâc
18. Benüm ḥall eylegil 'ıkd-i lisānum
Beyân itsün ma'ânîyi zebānum

¹² bu beyit: -MK¹⁵ aḡyârı: eşyâyı MK

19. Baña mekşûf olup her sırr-ı mübhem
Cenâbuñdan irişsün feyz her dem
20. İlähî hüsn-i zātuñ 'izzetiyçün
Saña 'âşık olanlar hürmetiyçün
21. Vefâ-yı vâşılân-ı hâzretüñçün
Şafâ-yı 'ârifân-ı vahdetüñçün
22. Derün-ı pâki için ehl-i zevkuñ
Dil-i bî-bâki için ehl-i şevkuñ
23. Ayırma 'ışkıdan bir lahza cânım
Ölünce tende tā rūh-ı revānum
24. Baña 'ömr olduğınca 'ışkı zamm it
Hayâtum muşhafın 'ışkı-ıla hatm it
25. Dilümde virdüm olsun 'ışk soñ dem
Murādum bu-durur vallâhu a'lem
- Âgâz-ı Kelâm
26. Gel ey mest-i mey-i hum-hâne-i 'ışk
Belâ şehrindeki dīvâne-i 'ışk
27. İşit bir hōş kelâm-ı hikmet-âmîz
Meta'-ı zevk-bahş u hâlet-engîz
28. Hadîş-i 'ışkdur bu dürr-i meknün
Degül efsâne-i Leylî vü Mecnün

¹⁹ irişsün: irişür S; her: bir SK

²¹ bu beyit: -MK

²² dil-i bî-bâki için: dil-i pâki için hem MK

²⁷ metâ': semâ' AE, MK

29. Budur âdâb-ı 'ışk-ı 'iffet-âmîz
Degüldür şür-ı Şîrîn ile Pervîz
30. Bunı güş eyler ise güş-ı cânuñ
Şafâlar kesb ide rūh-ı revānuñ
31. Meger bir gün ki bu çarh-ı zer-endüd
Duḡân-ı âhum-ıla oldı pür-düd
32. Egerçi yoğ-ıdı nām u nişānum
Velî eflâke irmişdi figānum
33. Gehî bî-kesligümden eyleyüp yād
İderdüm derd ü ḡasret birle feryād
34. Gehî ğam-hârsızlık miḡnetinden
Gehî dil-dârsızlık ḡasretinden
35. Gehî gerdün-ı dūnuñ gerdişinden
Gehî dehrüñ olur olmaz işinden
36. İderdüm kendü kendüme şikâyet
Kılurdum ğamlarum bir bir hikâyet
37. Bu hâlet içre eylerken tefekkür
Beni almış meger ğül-i taḡayyür
38. İletmiş vādî-i hayretde ḡayrân
Kömüş olmuş hemân kendüsi pinhân

³¹ bu beyitten 103. beyte kadar: -MK

³⁴ ğam-hârsızlık: ğam-hârlık AE

³⁶ hikâyet: rivâyet SK

39. Gözüm açdum ne gördüm bir beyābān
Görinmez ins ü cāndan hīç bir cān
40. İder bī-dānelikden murğ nefret
Kılur bī-āblıktan vahş vahşet
41. Biraz dīvāne-veş yildüm yüpürdüm
Yüzüm cārüb idüp yollar süpürdüm
42. Ne ol şahrāya bulundı nihāyet
Ne bir kes kim baña ide delālet
43. Ne deñlü eyledüm anda şitābı
Açılmadı baña bir rāh bābı
44. Tek ü pūdan gidüp tāb u tüvānum
Be-ğāyet ıztırāba düşdi cānum
45. Gezerken ol beyābān içre hayrān
Yilerken her taraf üftān u hīzān
46. Görindi nāgehān bir pīr-i ‘ārif
Yüzinde berķ urur nūr-ı ma‘ārif
47. Birūnı nūr-ı irfān-ıla pūr-nūr
Derūnı ma‘rifetle Beyt-i Ma‘mūr
48. Cemālinde şafā nūrı hüveydā
Ruḥında āfītāb-ı ‘aql peydā

⁴¹ yollar: yirler AE

⁴² kim: yok AE

⁴³ eyledüm anda : bildüm anda çün AE // açılmadı: bulunmadı AE

⁴⁵ yilerken: yalūñuz SK

49. Hemān dem gördi anı çeşm-i giryān
Göñül kırtıldı ğamdan oldu ḥandān
50. Varub pāyına düşdüm ol ‘azīzūñ
Elini öpdüm ol şāhib-temīzūñ
51. Didüm sensin meger Hızr-ı ḥuceste
Ki dil ğamdan senūñle oldu reste
52. Hemānā rūḥdur cism-i laṭīfūñ
Nedür i‘lām ide nām-ı şerīfūñ
53. Nedür işbu beyābān-ı firāvān
Ki yoķdur aña hergiz ḥadd ü pāyān
54. Ne rāh u resm ü ne ḥod tūşe-i rāh
Meded kıl baña kıaldum şöyle gümrāh
55. Didi nāmum benüm pīr-i ḥireddür
Ṭarīķum dāyimā rāy-ı reşiddür
56. Felekde mihr-veş rüşen-zamīrem
Cüvān-rāyem eger şüretde pīrem
57. Benem ḥikmetde iksīr-i sa‘ādet
Benem hem kīmyā-yı ‘izz ü devlet
58. Benem ĩcādda ūlā-yı aķdem
Benem hem bā‘iş-i ikrām-ı ādem
59. Baña peyrev olan bulur hidāyet
Baña tābi‘ olan görmez ḍalālet

⁵⁴ bu beyit: -SK

⁵⁶ cüvān-rāyem: cüvānum ben AE

60. Bu şahrâ vādî-yi dünyâ-yı dündür
Niçe ferzâneler bunda zebündür
61. İdüp her biri bir sevdâ-yı sūdı
Bu vādîde telef eyler vücūdı
62. Virenler dil bu tîh-i dîvsâra
Düşerler 'âkıbet vādî-yi nâra
63. Neden dil virmek âsyâb-ı cihâna
Neden âteş bırakmak cism ü câna
64. Bu rüşendür ki çarh-ı fitne-engîz
Şalar başuña her gün tîğ-ı ser-tîz
65. Seni bilmezsin işbu çarh-ı devvâr
İder döne döne dölâb-veş zâr
66. Bu dehr-i bî-bekânunñ zevkı kemdür
Bakarsañ 'ayn-ı 'ibretle elemdür
67. Şafâ-yı vaqti cümle miñnet-engîz
Şarâb-ı şâfı her dem derd-âmîz
68. Sipihrüñ gerçi mihri var cihâna
Velî yakmağ-ıçun eyler bahâne
69. Görürsin gerçi mihri 'âlem-efrüz
Velîkin ol bir âteşdür cihân-süz
70. Seni besler bu çarh-ı ejdehâ-şekl
Olasın 'âkıbet tâ kâbil-i ekl

⁶⁶ dehr-i bî-bekânunñ: dehrünñ 'âleminünñ AE

⁶⁹ gerçi mihri: mihri gerçi AE

71. Yüzi üzre tatar gerçi seni yir
Ağız açup velî bir gün seni yir
72. Virür gerçi saña çok genc-i medfün
Yudar âhir velî mânend-i Kârün
73. Ne hoş dimişdür ol merd-i suhan-dân
Kemâl-i nazm-ıla Hâssân-ı devrân
74. Sipihrüñ hayrı yokdur gerdişinde
Şebât eglenmez anuñ bir işinde
75. Didüm ey pîr-i dâna-yı huredmend
Nişâr eyler lebün çün pend-ile qand
76. Halâş olmağa var mı baña çäre
Gelür mi şâhed-i bahtum kenâra
77. Baña himmet kııl ey pîr eyle irşâd
Dil-i mahzûnumı luţfuñla kııl şâd
78. Atalık kııl baña tıfl-ı yetîmem
Giriftâr-ı ğam u derd [ü] elîmem
79. Nazar idüp baña ol kân-ı şefkat
Didi kim ey püser kııl 'ışka himmet
80. Kıılursañ 'ışk-ı 'âlem-süzü rehber
Bu vādîden halâş itdün hemân ser
81. Delîli 'ışkdur kim olsa kem-râh
Kimesne olmaya 'ışk-ıla gümrâh

⁸¹ olsa: itse SK

82. Didüm ey mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳat
Delīl-i rūşen-i mülk-i sa'ādet
83. Beyān eyle baña gel ism-i 'ıŝḳı
Bilem tā ki nişān-ı nām-ı 'ıŝḳı
84. Didi kim ey püser 'ıŝḳuñ beyānı
İdüpdür lāl niçe yüz biñ zebānı
85. Münezzehdür anuñ nāmı resimden
Müberrađer müsemması isimden
86. Özi mestürdur aḥkāmı muḥkem
Hemānā beñzer o[1]dur rūḥ-ı 'ālem
87. Sebeb oldur vücūd-ı mümkināta
Şeref oldur cemī'-i kāyināta
88. Cihān tendür cihānuñ cānıdur 'ıŝḳ
Ḥaḳīḳat mülkinüñ sulṭānıdur 'ıŝḳ
89. Çü Ādem 'ıŝḳ-ıla bulmuşdı mevcūd
Melā'ik zümresine oldı mescūd
90. Ḥalīle 'ıŝḳ-ıla gülşen olup nār
Ser-ā-ser āteş oldı cümle gülnār
91. Kelīmi şāhib-i Tūr eyledi 'ıŝḳ
Şecerden nāzırını nūr eyledi 'ıŝḳ
92. Devā-yı 'ıŝḳ içündür derd-i Eyyüb
Şafā-yı 'ıŝḳ içündür ḥüzn-i Ya'ḳūb

⁸⁴ niçe yüz biñ: niçe biñ SK

⁸⁵ nāmı: zātı AE

93. Bulupdur 'ıŝḳ-ıla Faḥr-ı risālet
Maḳām-ı ḳurb-ı ev-ednāya vuşlat
94. Muḥaşşıl 'ıŝḳdur 'ālemde maḳşūd
Velīkin 'ıŝḳ-ı pāk-i zāt-ı Ma'būd
95. Ḥudādan ḡayırınuñ 'ıŝḳı hevādur
Hevā-yı nefse tab'iyet ḥaṭādur
96. Velīkin iḥtilāfāt-ı meşārib
Teḳāzā eyler envā'-ı meṭālib
97. Kimi dīvāne-i 'ıŝḳ-ı Ḥudādur
Kimi āşüfte-i ḥüsn ü bahādur
98. Kimi meftūnı ḥüsn-i Lā-yezālūñ
Kimi mecnūnı erbāb-ı cemālün
99. Kimi cām-ı ḥaḳīḳatden olub mest
Kimi şeyḥ-i mecāzīden alur dest
100. İder tesbīḥ zülfi-i müşḳ-bārı
Dem-ā-dem zıkr ider ism-i nigārı
101. Gehī fürḳatde olur zār u pür-ḡam
Gehī vuşlatda olur şād u ḥurrem
102. Sülük-i himmet ü sa'y-ıla āḥir
Olur kūy-ı ḥaḳīḳatde mücāvır
103. Ḥaḳīḳat rāhıdur 'ıŝḳ-ı mecāzī
Odur ehl-i şafānuñ kār-sāzı

¹⁰³ birinci mısra: -AE

104. Odur ebkâr-ı fikrûñ cilve-gâhı
Hâķîķat Ka'besinüñ şâh-râhı
105. Odur eglencesi ehl-i şafânuñ
Şafâ-yı ķalbi erbâb-ı vefânuñ
106. Hâķîķî ger mecâzî 'ıŝķ-ı muķlak
Kerâmetdür benî Âdemde el-hâķ
107. Eger meftûn-ı 'ıŝķ olmazsa insân
Hâķîķatde ķi insân [u] ķi hayvân
108. Ne hayvân belki seng-i hâradur ol
İki 'âlemde yüzi ķaradur ol
109. Ten-i bî-'ıŝķ bir cânsuz bedendür
Füsürde-dil olanlar mürde-tendür
110. Gerekdür âdemüñ 'ıŝķ-ıla râzı
Hâķîķî yoĝ-ısa bârî mecâzî
111. Gerekmez 'ıŝķ lîkin ŝehvet-âlûd
Ki tâ cân u dile andan ire sûd
112. Őu kim ŝehvet hevâsına düşüpdür
Behîmiyyet belâsına düşübdür
113. Buña rûŝen delîl oldur naķar ķıl
Ki her hayvân olur ķiftine mâyil

¹¹² hevâsına: belâsına AE; düşübdür: uyubdur M; // belâsına düşübdür: ķazâsına irübdür AE

¹¹³ ķiftine: hâķķına SK

114. Hevâ-yı nefsî şanma 'ıŝķ-ı yâri
Degüldür hey birâder 'ıŝķ bâzî
115. Ne her 'âŝıķ cihânda 'âŝıķ olur
Ne her ma'ŝûķ 'ıŝķa lâyıķ olur
116. Niķe âdâbı vardur râh-ı 'ıŝķuñ
Niķe ķânûnı vardur şâh-ı 'ıŝķuñ
- Őarķ-ı Evvel der Beyân-ı Őaleb-i Őevķ**
117. Gerek 'âŝıķda evvel 'ıŝķ ĝâlib
Dil ü cân-ıla olmak yâre ķâlib
118. Tevaķķuf itmeye meyl-i nigâra
Dem-â-dem ķâlib ola vaşl-ı yâra
119. Degüldür ol kişi 'ıŝķ iķre ŝâdıķ
Vefâ eylese dilber ola 'âŝıķ
120. Eger cevri eyleye dilber eger nâz
Gerekdür 'âŝıķa kim ola ser-bâz
121. Vazîfe 'âŝıķa zîrâ talebdür
Őaleb vuşlat huŝûline sebeddür
122. Őalebsüz kimse yâra vâşıl olmaz
Őalebsüz hîķ nesne hâşıl olmaz
123. Gerekdür 'âŝıķa 'ıŝķ iķre püyân
Ya cânâna ire yâ hüd vire cân

¹¹⁴ hey: ey AE, MK

¹¹⁷ 'ıŝķ: ŝevķ MK

¹²³ cânâna ire yâ hüd: hüd cânâna ire yâ SK

Hikâyet

124. Meger var idi bir zâhid Bişir-nâm
‘İbâdetle geçürmüş niçe eyyâm
125. Ğıdâ-yı rûhı olmışdı anuñ şavm
Gözi görmezdi hergiz şüret-i nevm
126. Gezerken bir gün ol eṭrâf-ı şehri
Ḳazâ-y-ıla görür bir mâh-çihri
127. Şabâ çözmüş meger bend-i niḳâbın
Cihâna ‘arz kılmış âf itâbın
128. Füsûnlar okuyup bādâm [u] sîbe
Ḳam urmuş ebrû-yı ‘âbid-firîbe
129. Bir âfet nâzenîn [ü] hûb-endâm
Libâs içre teni şan mağz-ı bādâm
130. Nigâr-ı meh-cebîn ḥurşîd-ruhsâr
Ḳıyâmet-ḳâmet ü hem kebk-refṭâr
131. Ol âhû-yı Ḳoten tenhâ şanup râh
İderdi seyr şahrâ vü çerâ-gâh
132. Nigâr olmuşdı meşğül-i temâşâ
İderdi seyri zâhid bî-muḥâbâ
133. Teferrüc kılduğınca ol nigârı
Ḳarâb oldu dil-i perhîz-kârı
134. Leb-â-leb cām-ı ‘ışkı eyleyüp nüş
Belâ bezminde oldu mest [ü] medhüş

135. Ḳarâret birle itdi âh-ı dil-süz
Ki anuñ âhı oldu ‘âlem-efrüz
136. İştidi ol nigâr anuñ çü âhın
Seḫâb-ı burḳa‘ı setr itdi mâhın
137. Şitâb-ile revâne oldu râha
Meger kim döymedi ol mâh âha
138. O gitdi ḳaldı zâhid zâr u giryân
Ser-â-ser âteş-i ‘ışḳ-ıla süzân
139. Ne bilür ol hümânuñ âşiyânın
Ne istifsâr idebilür nişânın
140. Ne zür u zer ne şabr u ṭâḳati var
‘İbâdet-gâhına ‘azm itdi nâ-çâr
141. Niçe gün eyledi iḳdâm u ibrâm
Göñülden çıḳmadı fikr-i dil-ârâm
142. Namâz için eger kılsa iḳâmet
Gelürdi yâdına ol serv-ḳâmet
143. Olurdı secdeye kılduḳça niyyet
İki ebrûsı mihrâb-ı ‘ibâdet
144. Ne deñlü eyledi şabr u taḥammül
Göñülden çıḳmadı ol ‘arızı gül
145. Hemân ‘azm eyledi Ḳuds-i Şerîfe
Sücüd itdi muşallâ-yı laṭîfe

¹²⁴ bu beyitten 215. beyte kadar: -MK¹⁴¹ iḳdâm u ibrâm: ibrâm u iḳdâm SK

146. Didi yâ Râb sensin vâkıf-ı hâl
Baña ol verd-i aħmer eyledi al
147. Beni hâk itdi ol serv-i ser-efrâz
Harâb itdi füsün-ı çeşm-i ğammâz
148. Müyesser eylegil baña vişâlin
Derûnumdan birün it yâ hayâlin
149. Beni zâhidken itdün çün ki 'aşık
Harîm-i vuşlata sen eyle lâyıķ
150. Niçe yıl eyledi işbu niyâzı
Niyâzı ola tâ kim çâre-sâzı
151. Meger bir gice bir hük-m-i tabî'at
Hücüm eyler aña nâĝâh ğaflet
152. Görür hâbında ol merd-i dil-efĝâr
Kim aña el şaluban dârü dildâr
153. Zihî hâbî ki yeg bîdârlıķdan
Zihî mestî ki yeg huşyârlıķdan
154. O dem kim hâb-ı ğafletden uyandı
Velî nâr-ı teşevvuķ birle yandı
155. Hemîn 'azm itdi süy-ı şeh-r-i yâra
İrem şâyed diyü ol şehriyâra
156. Aña bir kimse oldu yolda hem-râh
Güzâf-ı lâf urup eyderdi her ĝâh

157. Benem ol zû-fünün-ı ilm ü hîkmet
Nücüm u hendese vü tıbb u hey'et
158. Zemîn ü âsmân u mâhî vü mâh
Ķamunuñ sırrına ben oldum âĝâh
159. Dem-â-dem felsefiyyâtı idüp yâd
İderdi zâhid ile bahş-i bünyâd
160. Şorardı mümkünâtuñ 'illetini
Arardı kâyinâtuñ hîkmetini
161. Beyân itmezdi zâhid hîç ta'lîl
Hudâya eyler idi cümle tevkîl
162. Ķılup kânün-ı hîkmet üzre râyı
İderdi zâhide her dem ezâyı
163. Gehî bahş ü cedel geh ķâl ü geh ķîl
İderler ķaç'-ı menzil mîl-der-mîl
164. Bular olmuşdı râh içinde püyâ
Görindi nâĝehân bir ulu şahrâ
165. Hevâsuz germ bir şusuz beyâbân
Düşer ger murĝ içine ola büryân
166. Velîkin bir dirâht-ı şâhsârı
Meyânında anuñ tütmiş ķarârı
167. Dibinde vaz' olunmuş bir hum-ı âb
Şuyı lezzetde olmuş şan ki cüllâb

¹⁶⁵ ger murĝ içine: murĝ içine ger AE

168. Ta'accüb eyleyüp ol merd-i elfâf
Didi eyle beyân bu şudan evşâf
169. Ki bu şahrâ-yı germ içre bu âbı
Neden vaz' eylemişler vir cevâbı
170. Didi zâhid kıomış bir şâhib-i hayr
Gelürse kim ki bunda iderek seyr
171. Bu şusuz yirde içüp işbu mâdan
O şâhib-hayrı yâd ide du'âdan
172. İştîdi bunı çün ol merd-i hod-bîn
Bu miskîne hezârân itdi nefrîn
173. Eyitdi ta'n-ıla iy gül ü ahmağ
Cevâbı virmedüñ sen bâ-hüve'l-hağ
174. Kimüñ eksügidür 'âlemde bu hayr
Ki şu taşuya bunda tâ içe ğayr
175. Bu hummı vaz' idüpdür bunda şayyâd
Ola tâ kim vuğuş ol âba mu'tâd
176. Şu içerken gelüp âhû-yı teşne
Uralar ğâfil iken tîğ u deşne
177. Velîkin isterem yunmağ bu dondan
Ki tâ tâhir olam çirk-i bedenden
178. Yuyup a'zâmı çün kim eyleyem pāk
Bu hummı seng-ile ben eylerem çāk

¹⁷³ cevâbı virmedüñ: su'âlüm dimedüñ AE

¹⁷⁶ tîğ: tîr AE

179. Buradan çün ki ma'düm ola bu şu
Halâş-ı şayd olurlar vağş u âhû
180. Didi zâhid aña luğf eyle yoldaş
Şuyı murdâr idüp urma küpe taş
181. Müsâfir menzilidür işbu sâye
Gelürler şu recâsıyla buraya
182. Bozup sen hayrını bu hayr-ğâhuñ
Giderme revnağın bu küçe-ğâhuñ
183. 'Înâd idüp hemân ol merd-i hod-rây
Meyân-ı mâda itdi kendüye cây
184. Talup mâhî gibi şu içre gitdi
Özini şuda ol dem ğarğ itdi
185. Görüp zâhid anı itdi ta'accüb
Ki âdem ğarğ ide anuñ gibi küb
186. Meger kim çâh-ı bî-pâyân-ı mış ol
Degül hum belki vâfir âb-ı mış ol
187. Muğaddermiş anuñ mevte bu şuda
'Adû-yı mekr tururmuş pusuda
188. Anuñçün virdi cân anda o nâ-merd
Humı zann itmemişdi dâm-ı şayyâd
189. Alup zâhid o şahşuñ cümle varın
Libâs u zâd-ı râh u berg ü bârın

¹⁸⁸ bu beyit: -AE

190. Bu deñlü kâr u bâra oldı mālîk
Hemân dem şâh-râha oldı sālîk
191. Gelüp irişdi çün kim menziline
Virüp iki direm dellâl eline
192. Şorup buldı o şahşuñ hânesini
Alup malın komadı dânesini
193. İdüp hâtûnına teslîm-i emvâl
Turup kapuda itdi 'arz-ı ahvâl
194. Getürdi mâcerâyı çün beyâna
Aña taşşın idüp bânû-yı hâne
195. Didi ancağ olur sende emânet
Bu deñlü mala kılmaduñ hıyânet
196. Buyur içerü idelüm ziyâfet
Kılalum hîdmet-ile şükr-i ni'met
197. Didi zâhid ki iy bânû-yı 'izzet
İçerü girmege mâni' şerî'at
198. Ki sen mestûre vü nâ-mahremem ben
Harîm-i hâşa hergiz giremem ben
199. İşitdi bunı ol mestûre-i gebr
Hiñâb idüp didi ey zâhid-i şeh'r
200. Baña elbetde lâzım oldı bir şüy
Senüñ gibi bulunmaz merd-i hoş-hüy

¹⁹⁶ şükr-i ni'met: şükr ü minnet AE

201. Qabûl eyle beni hîdmet için sen
Qabûl itdüm seni ben cân u dilden
202. Görürsin zâhir âmâl ü menâlüm
Eger görmek dilersen sen cemâlüm
203. Anuñçün virdi cân anda o nâ-merd
Humı zann itmiş idi dâm-ı şayyâd
204. Temâşâ it diyü açdı niqâbın
Aña 'arz itdi rüy-ı âfitâbın
205. Göricek zâhid ol ayuñ cemâlin
Hemân dem bildi anuñ çeşm ü hâlîn
206. Didi sensin beni dîvâne iden
Cemâlün şem'ine pervâne iden
207. Beni dîvâne iden müşk-busun
Beni âşüfte iden lüle-rusun
208. Hemânâ ihtiyârı gitdi elden
Alup ikrâr-ı 'ağd ol bî-bedelden
209. Nikâh-ıla tezevvüc itdi yârin
Şafâ-y-ıla geçürdi rûzgârın
210. Olup râh-ı taleb içre şitâbân
Beyâ[bâ]n-ı firâka buldı pâyân

²⁰³ Bu beyit, değişik bir şekilde 188. beyitte geçmişti. Burada konu ile ilgisi bulunmamaktadır. Muhtemelen müstensih yanlışdır. bu beyit: -AE

²⁰⁴ aña 'arz itdi rüy-ı: cihâne 'arz kıldı AE

²⁰⁷ iki mısra yer değiştirmiş: AE

211. Talebden olmadı bir lahza hālī
Anuñçün 'aķıbet buldı vişāli
212. Vişāl ammā vişāl-i pāk-i yārān
Şan aķtār-ı laţif-i rüze-dārān
213. Taleb kim 'iffete olur muķārin
Kenārında bulur kişi nigārın
- Şart-ı Dövüm der Rızā**
214. İkinci ol ki her ne sevse dilber
Ola 'aşıķ katında cümle ber-ser
215. Eger hecr ü firāk isterse maħbüb
Dil-i 'aşıķ anuñla ola mergüb
216. Kemāl-i 'ışka bu eyler delālet
Ki ma'sūka ide 'aşıķ itā'at
217. Vire yāre 'inān-ı ihtiyārı
Rızāsına uya mecmū'-ı kārı
218. Şu deñlü ola teslīm-i rızāsı
Ki bir ola vefāsı vü hafāsı
219. Vişāl-i yār-ıla hicrān-ı cānān
Ola 'aşıķ katında cümle yeksān
220. Kimi kim mest ider cām-ı maħabbet
Bir olur aña nisbet vaşl u fürķat

²¹⁴ ol: bu MK, dilber: maħbüb AE, MK // ser-ber: mergüb AE, MK

²¹⁵ maħbüb: dilber AE, MK // mergüb: hoş-ter AE, MK

Hikāyet

221. Meger Mecnūna kıldılar su'ālī
Firāk-ı Leylī mi hoş yā vişālī
222. Didi 'ışk-ıla oldum tā ki medhüş
Vişāl ü hecri ben itdüm ferāmüş
223. Sa'ādetdür egerçi vaşl-ı cānān
Bulur gönülüm velī fürķatde rüchān
224. Olur fürķatde zīrā bīm-i fürķat
Firāk içre hemān ümmīd-i vuşlat
225. Anuñçün fürķati tercīh iderler
Ki ümmīd ile geçe 'ömr ekşer
226. Hilāl eyler kişiyi bīm-i fürķat
Hayāt-ı rühdur ümmīd-i vuşlat
- Şart-ı Sivüm**
227. Üçüncü bu-durur iy yār-ı şādık
Perākende nazar olmaya 'aşıķ
228. Görinmeye gözine ğayrı dilber
Eger hüşn-ile olsa māh-peyker
229. Cemāl-i yār ola meşhüdü el-ħaķ
Vişāl-i yār ola maķşüdü el-ħaķ
230. Temāşā itmeye ğayruñ cemālin
Gönüliden ırmaya yāruñ hayālin

²²¹ bu beyitten 227. beyte kadar: -MK

²²⁴ bu beyit: -AE

²²⁹ ola meşhüdü el-ħaķ: meşhüd ola ancak MK // maķşüdü el-ħaķ: maķşüd ancak MK

231. Ki şâyed mün'akis ola bu hâlet
İde hercâyılık yâra sirâyet
232. Degül hercâyî dilber 'ışka lâyıķ
Kıyâs it kim ola hercâyî 'âşık
- Hikâyet**
233. Hikâyet olunur bir şeyh-i Mısrî
Teferrüc eyler iken şehir-i Mısrı
234. Görindi bir kenîz-i hûb-şüret
Ki hüsünden geçerdî mihrî gâyet
235. Cemâli hüsni Yûsuf gibi pür-nür
Züleyhâ gibi kendü genc-i mestür
236. Göricek anı şeyh-i 'ışk-âyîn
Cemâli ayna çok kıldı taḥsîn
237. Gidüp elden 'inân-ı ihtiyârı
Varup pâyına ḳodı neng ü 'ârı
238. Didi ey hüsni-ile mümtâz-ı fâyıķ
Cemâlün gördüm oldum saña 'âşık
239. Şu deñlü oldı gönüm saña meşgûl
Dilerseñ sen kenîze olayın ḳul
240. Kenîzek didi kim ey şeyh-i kâmil
Neden oldı bu hâlet saña ḥâşıl

²³³ bu beyitten 255. beyte kadar: -MK

²³⁴ şüret: sîret SK

²³⁶ bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiş: AE

241. Ta'aşşuķ itdün ise reng-i rüya
Ta'alluķ ḳıldıñ ise bend-i müya
242. Benüm bir ḥâherüm vardur perî-rüy
Semen-ber serv-ḳâmet 'anberîn-müy
243. Cemâli fi'l-meşel mâh-ı münevver
Benüm ḥüsnüm anuñ yanında aḥter
244. Senün gibi 'azîz-i hûb-sîret
Sezâdur eylese aña maḥabbet
245. Ne lâyıķdur benüm gibi kenîze
Ola manzar senün gibi 'azîze
246. Naẓar ḳıl kim ḫurur arduñda ol hûb
Temâşâ eyle gör kim nice maḥbûb
247. Sözin güş idicek şeyh-i İlâhî
Aña uğrılayın kıldı nigâhı
248. Kenîzek şeyhe urdı bir ḫabanca
Yüzinde zâhir oldı naḳş-ı pençe
249. Didi şandum ıraḳdan seni zâhid
Riyâzet ehli muḫliş merd-i 'âbid
250. Yaḳîn geldi saña oldı yaḳînüm
K'olasın 'âşık-ı rüy-ı ḫabîbüm

²⁴³ bu beyit iki beyit önce: AE

²⁴⁸ şeyhe urdı: urdı şeyhe AE

251. Hâkîkatde ne 'âşıkım ne 'âbid
Bu vaz'-ıla vaqâruñ cümle zâyid
252. Çü baña eyledüñ 'arz-ı maḥabbet
Neden efsâne ile ğayra raġbet
253. Bununñ gibi kişi çün ola rüsvâ
Nice 'âşık ola her bir ser ü pâ
254. Gerek 'âşık olan yek-rüy u yek-dil
Ola tâ 'âkıbet ma'sûka vâşıl
- Şart-ı Çehârüm**
255. Budur dördünci kim a'zâ-yı maḥbûb
Ola 'âşık katında cümleten ḥûb
256. Bağa çeşm-i maḥabbetle nigâra
Nazar kılmaya hergiz 'ayb-ı yâra
257. Yüzinden demeye pehlüsü yegdür
Ya çeşminden ḥam-ı ebrüsü yegdür
258. Ki ba'zı 'uzva virmek böyle rüçhân
İder iş'âr-ı ba'za nev'-i noqşân
259. Hemân baḥr-i tecellîde ola ğarķ
Ser-i mü kılmaya a'zâsını fark
260. Nazar kılduķça ser-tâ-pây dilber
Görine çeşmine rûḥ-ı muşavver
261. Maḥabbet kılletinden görünür 'ayb
Bu ma'nîde ser-i mü yok-durur reyb

²⁵¹ iki mısra yer deġiştirmiş: AE

- Hikâyet**
262. Meger Baġdâdda bir merd-i 'âşık
Severdi bir güzel maḥbûb-ı fâyiķ
263. Ara yirden geçerci nehr-i Dicle
Yoġ-idi kâbiliyyet meşy-i ricle
264. Hücüm itse kaçan mihr ü maḥabbet
Gönülde ġâlib olsa şevķ-ı vuşlat
265. Sefîne eyleyüp âb içre sîne
Geçer vâşıl olurdu sevdüġine
266. Hezârân nâz-ı dilber râz-ı 'âşık
Olur mâbeynde çün kim muvâfık
267. Yine 'âşık idüp seyrine da'vet
Geçerci Dicleyi [ol] müzd ü minnet
268. Bu ḥâlet üzre ol merd-i maḥabbet
'Ubûr-ı Dicleyi idindi 'âdet
269. Meger bir gün nazar eylerdi yâra
Yüzinde gördi tırnaķ deñlü yara
270. Aña şordı nedür işbu nişâne
Ki virmişdür ḥırâşı rüy-ı câna
271. Dimiş ma'sûk aña bu ol nişândur
Ki saña anı görmek bîm-i cândur
272. O merd-i ġâfil itmez nükteyi fehm
Bu sırdan 'ibret alup eylemez vehm

²⁶² bu beyitten 278. beyte kadar: -MK

273. Varur çün kim girer ol âb-ı nehre
Geçe tâ 'âdet üzre rûy-ı şehre
274. Muḥâlif bulur anda rûzgârın
Virür bād-ı fenâya kâr u bārın
275. Göründi çeşmine çün 'ayb-ı cānān
Kemāl-i şevkına irişdi noqşān
276. Gidicek bādbān-ı şevk elden
Şikest oldı gemi bād-ı ecelden
277. Taḥayyür birle semtin itmeyüp farq
Vücūdı fülkin itdi Dicleye ğarq

Şart-ı Pencüm

278. Beşinci bu-durur yārān-ı maḥbûb
Ola 'aşıka hemçün yār-ı mergûb
279. Huzûr-ı yārda kim ola maḥbûl
Ola 'aşık katında muḥterem ol
280. Berāy-ı ḥatır-ı yār-ı ser-efrāz
İde yārānına ikrām u i'zāz
281. Raḳīb-i bed-laḳabı sevse dilber
Ri'āyet ide 'aşık añā ber-ser
282. Kemālın bulıcaq 'ışık u maḥabbet
Seg-i yāra ide 'aşık meveddet

Hikāyet

283. İdenler 'ışk-ı Mecnūnı hikāyet
Bu resme kıldılar anı rivāyet
284. Çü gördiler ki Mecnūn-ı maḥabbet
İder bir kelbe ikrām-ile 'izzet
285. Didiler ḳanda kelb ü ḳanda Mecnūn
Neden olduñ sege sen böyle meftūn
286. Didi Mecnūn seg-i dilber-durur bu
Benüm yanumda budur ḥayli ulu
287. Bunı seg şanma āhū-yı Ḥaremdür
Benüm yanımda sizden muḥteremdür

Şart-ı Şeşüm

288. Budur altıncı ḫa'n itdükce aġyār
Ziyāde ola şevk-ı rûy-ı dildār
289. Eger kim alsalar ḫa'n ile cānın
Nigāruñ itmeye terk āsitānın
290. İderlerse eger kim pāre pāre
Yine şevk-ıla vara kūy-ı yāra
291. Añā pend ü naşīḫat kılmaya sūd
Hemān dildār şevkı ola bī-sūd
292. Ki pend-i nāşīḫ-ıla levn-i lāyim
Mizāc-ı 'aşıka olmaz mülāyim

²⁸¹ añā: anı SK²⁸² maḥabbet: meveddet AE, MK // meveddet: maḥabbet AE, MK²⁸³ bu beyitten 288. beyte kadar: -MK

Hikâyet

293. Rivâyetdür ki bir merd-i fütâde
Kažâ-y-ıla sever bir şâh-zâde
294. Aña yârânı eylerler naşîhat
Ki bunuñ âhiri olur fazîhat
295. Senüñ haddüñ degüldür şâh sevmek
Ne lâyıķ mûra hergiz mâh sevmek
296. Dilinde nûr-ı 'ışk olmışdı lâyıh
Aña sūd itmedi pend ü neşâyih
297. Ne imkân-ı ferâğ oldu ne vuşlat
Hayâl-i yâr-ıla itdi kanâ'at
298. Niçe yıl bulmayup derdine çâre
Irâkdan küyma kıldı nezâre
299. Meger kim var idi bir mîr-i zâlim
Bunuñ hâline ol olmışdı 'âlim
300. Cenâb-ı dilbere mensûb idi ol
Harîf-i meclis-i maḥbûb idi ol
301. Bunı kûy-ı ḥabîb içinde ol beg
Görüp itdi hücûm üstine ol seg
302. Şıdı bir taş-ıla iki ayağın
Göre tâ kûy-ı dilberden ferâğın
303. Düşüp ol merdüm-i üftâde ber-ser
O merd-i zâlîme itdi du'âlar

304. Didi kim eylesün Ḥaḫ saña yarı
Ki baña mesken itdün kûy-ı yâri
305. Ölince gitmezem hergiz buradan
Müşâb olduñ be-ğâyet sen bu râdan
306. Ne eylesenñ baña heb cümle ma'zûr
Beni tek eyleme bu kûydan dūr
307. Tamâm oldu fuşûl-i bâb-ı 'âşık
Mufaşşal oldu hep âdâb-ı 'âşık
308. Gerek ma'sûka daḫı niçe âdâb
Ki şâh olana lâzım nice esbâb
309. Degül kâfî mücerred ḥüsn-i şüret
Gerekdür ḥüb rûya ḥüb sîret
310. Güzeller olmağa maḫbûl-i 'âlem
Gerekdür cümle evzâ'ı müsellemler
311. Güzellik şanma ancak çeşm ü ebrû
Gerek maḥbûbda aḫlâķ-ı nîğû
312. Dimeñ her sâde-rûya ḥüb dilber
Ki her âyîneci olmaz Sikender
313. Gerekdür cân gibi maḫbûl cânân
Göñül mülkinde tâ kim ola sulṫân

³⁰⁸ nice: anca SK³¹² bu beyit: -MK

314. Güzâf-ı kâr şanma dil-rübâlık
İgen âsân degüldür pâdişâlık
315. Niçe âdâb vardur hüblıkda
Niçe erkân var maħbûblıkda
- Der Âgâz-ı Şerâ'it-i Ma'sûk
316. Gerek ki ola maħbûb pür-leţâfet
Kemâl-i hüsn-ile kân-ı melâhat
317. Laţîf ü nâzenîn maħbûl-i eţvâr
Zarîf ü nâzûk ü maħbûl-i güftâr
318. Sehî-kadd ü semen-büy u sîmîn-ten
'Arûs-ı gül gibi pâkîze-dâmen
319. Cihân bâğında ola serv-i âzâd
Eli irmeye bir şahşuñ meger bād
320. Cemâlin seyr idenler ola bî-hüş
Muşavver itmeyeler bûs u âğuş
321. İgen uymaya erbâb-ı hevâya
Velî mâyl ola ehl-i şafâya
322. Ne deñlü pâk-dâmen olsa dilber
O deñlü hüsnini mümtâz eyler
323. Dili cânı bulur hüsnîyle 'iffet
Virür nâ-pâklîki 'uşşâka nefret

³¹⁴ güzâf-ı kâr şanma: güzâf'ın şanma şağın MK // güzâf-ı: güzâf'ın A

³¹⁷ eţvâr: güftâr MK // güftâr: eţvâr MK

³¹⁸ bu beyit: -MK

³²³ dili cânı bulur hüsn-ile: dil ü cân-ıla olur hüsn-i SK

Hikâyet

324. Meger var idi bir maħbûbe-i dehr
Kemâl-i hüsn-ile meşhûre-i şeh
325. Cemâli gün gibi meşhûr-ı âfâk
Yüzünüñ nûrna hurşîd müştâk
326. Zarîf ü dil-firîb [ü] 'işve-perver
Zen-i şâhid-perest ü nâr-güster
327. Cihânda olmamışdı râm şüya
Velîkin cân virürdi mâh-rüya
328. Göreydi bir cüvân-ı nâzenîni
Aña 'arz eyler-idi kendüzini
329. Hezârân şîve ile idüp efsûn
Çü anı kendüye eylerdi meftûn
330. Göre ol sâde-rûdan çün miñnet
İderdi anuñ-ıla 'ıyş u 'işret
331. Şeker-lebler şikâr iderdi ekşer
Toynca yimek için ney-şekerler
332. Meger bir şâh-zâde mâh-peyker
Ser-âmed hüsn iklîminde server
333. Cemâliyle şeh-i iklîm-i hübî
Behîst-i hüsn içinde kaddi tûbî

³²⁴ bu beyitten 391. beyte kadar: -MK; buradan itibaren 67 beytin yeri farklı AE

³²⁷ bu beyit: -AE

³³⁰ göre ol: görünce AE

334. Suvâr olup semend-i nâza ol şâh
İderdi seyr-i şahrâ vü çerâ-gâh
335. O fettânuñ gözi oldı aña duş
Hemân-dem kendüyi itdi ferâmüş
336. Füsün u sihre itdi ol dem âğâz
Cüvâna 'arz kıldı niçe biñ nâz
337. Göz ü kaç eyleyüp sehğârlıklar
İdüp hem gânzeler mekkârlıklar
338. Kıyâmetler kıopardı kıadd-i dil-cü
Cihâna fitne şaldı çeşm ü ebrü
339. Sevüp maħbübeyi ol şâh-zâde
Maħabbet dem-be-dem oldı ziyâde
340. İki cânibden oldı çün maħabbet
Müşeddet oldı erkân-ı meveddet
341. Be-ğâyet eyleyüp nâz u niyâzı
İderlerdi nihânî 'ışk-bâzı
342. Nigâr iderdi ammâ gâh geh cüş
Cüvân-ıla dilerdi ola âğüş
343. Cüvân-ı pāk-bâz u pāk-himmet
Bilürdi n'eydügin esrâr-ı 'iffet
344. Gözetmezdi bu ma'nîde rızâsın
Dem-â-dem ref' iderdi muķtezâsın

345. Velîkin hâtıra oldı cüvâna
Ki bu maħbûbe-i devr-i zemâne
346. 'Aceb olmış mıdur bir kimseye râm
Kimesne bu güzelden aldı mı kâm
347. 'Aceb bir şüh-ı mihr-i dehr midür
Ve yâhüd dil-firîb-i şehri midür
348. Bileydüm kâşki aħvâlini anuñ
Ki ğâyet gizlüdür mekri zamânuñ
349. Alupdur benden ol dildâr ârâm
Dirîğâ oldı ise ğayrıya râm
350. Tefekkür eyleyüp ol şâh-ı 'âķil
Didi olmayalum bu işde ğâfil
351. Bu cânibde nigâr iderdi fikri
Ki bâdeyle cüvâna ide mekri
352. Müheyyâ eyleyüp câm-ı şarâbı
Nevâ-sâz eyleyüp çeng ü rebâbı
353. Cüvânı hânesine itdi da'vet
Eytidi ideyin gelsün ziyâfet
354. Haber irişdi çün kim ol cüvâna
Düşüp tâb-ı maħabbet cism ü câna
355. Nigâra cân atup oldı revâne
Oķurdi şevķden şî'r-i terâne

³³⁴ bu beyit: -AE³³⁵ düş: tuş AE

356. İrişdi meclis-i yâra çün ol şâh
 Karîn oldı şanasın Zühreye mâh
357. İki cânibden itdiler niyâzı
 Çıkarıldılar firâz-ı çarha nâzı
358. Çü geldi ortaya çarhuñ simâtı
 Döşediler bisâf-ı inbisâtı
359. Tenāvül idüp envâ'-ı ni'amdan
 Temâmet oldılar âsüde gamdan
360. İşâret eyledi yâr-ı gül-endâm
 Getürdi sâķī bize râh-ı gül-fâm
361. Alup bir cām taldurdu revâne
 Hemân dem nüş kıldı 'âşıkâne
362. Yine bir cām dahı taldurup tîz
 Cüvâna şundi yâr-ı 'ışķ-engîz
363. Cüvân öpüp elini ol nigâruñ
 Eyitdi bâde içmez derd-hârũñ
364. Benem mest-i mey-i hum-hâne-i 'ışķ
 Baña besdür hemîn peymâne-i 'ışķ
365. Çü içdüm 'ışķ-ıla ben cām-ı pür-şür
 Baña lâzım degüldür âb-ı engür
366. Nigâr-ı lâle-ruñ baķdı yüzine
 Şekerler ta'biye idüp sözine

³⁵⁹ bu beyit: -AE

³⁶⁵ bu beyit: -AE

367. Didi iy nev-cüvân-ı hûb-peyker
 Kerem eyle sözümden çekmegil ser
368. Baña ey gözi âhû olma ser-keş
 Od urma cânuma mânend-i âteş
369. Kadehdür şunduğum saña degül kan
 İçerseñ katılır bu cânuma cân
370. Degül mümkün ki ben senden bulam kâm
 Elümden n'ola içseñ bir iki cām
371. Nihâyetde idüp ibrâm u ilhâh
 İçürdi ol cüvâna gül gibi râh
372. Bir iki devr döndi cām-ı bâde
 Cüvâna oldı keyfiyyet ziyâde
373. Ruñı reng-i mey-ile gül gül oldı
 Açıldı gül gibi hem bülbül oldı
374. Bir iki büse virdi ol cüvâna
 Karışdurdı hemân dem cânı cânâ
375. Cüvânı büse ile itdi bî-hüş
 Şoyup 'uryân idüp itdi der-âgüş
376. Uyandı nâgehân çün şâh-zâde
 Görür kim 'aķlın almış cām-ı bâde
377. Olup 'uryân çözülmüş bend-i şalvâr
 Miyân-bend olmuş iki dest-i dildâr

³⁷¹ ibrâm u ilhâh: ilhâh u ibrâm AE // gül gibi râh: bâde gül-fâm AE

³⁷⁶ cām: şevķ AE

378. Urup gayret odı dilden zebāna
Hücüm itdi yine 'iffet cüvāna
379. Didi hayfā ki bu muhtāle imiş
Dem-ā-dem kaçdı mekr ü āle imiş
380. Esīr-i nef-s-i bed-girdār imiş bu
Dirīgā kim zen-i bāzār imiş bu
381. Şanurdum gonca-veş anı nühüfte
Dirīgā gül gibi olmuş şüküfte
382. Gidüp elden ele ol verd-i ra'nā
Cihānda niçe yüz görmiş dirīgā
383. Dür-i nā-süfte zann itdüm anı ben
Velīkin geçmiş aña niçe süzen
384. Ğıdā-yı nef-s için itmezdi tedbīr
Eger olmasa idi çāšnīgīr
385. Dirīgā dil virüp bu hīle-sāza
Keder virdüm derün-ı 'ışık-bāza
386. Baña mekr eyledi hayfā ki bu zen
Zen olam tābi' olursam aña ben
387. Kenārından hemān oldı girīzān
Hezārān la'net ü nefrīn gūyān

381 bu beyit: -AE

382 ol: bu S

384 bu beyit: -AE

388. Hūdānuñ adına hem itdi sevgend
Zen-ile itmeye hīç 'ahd ü peyvend

389. Reh-i merdānı uran cümle zendür
Reh-i 'ışık içre anlar rāh-zendür

390. Gürūh-ı zen ba'īd olur vefādan
Irakdur hālet-i ehl-i şafādan

Şarḫ-ı Dūvüm

391. İkinci bu gerek dilber mudakḫik
Bile kimdür muḫallid yā muḫakḫik

392. Muḫalliddür cihānuñ halkı ekşer
Ṭarīḫ-ı 'āşıkā taḫlīd iderler

393. İre muḫlişlere luḫf u 'ināyet
Muḫallid olana zecr ü ḫakāret

394. Ne var olsa muḫallid cevre lāyık
'Azāba müsteḫak olur münāfık

395. Bunı fark itmeye mādām ki maḫbūb
Olımaz ehl-i dil ḫatında merḡūb

396. Ne kendü ḫüsnine virür revācı
Ne 'āşık derdine eyler 'ilācı

391 AE 140b'nin devamı bu beyitten başlamaktadır; yā: ü MK

393 'ināyet: ri'āyet MK // zecr: cevri MK

394 ne var: n'olur MK

395 mādām ki: mādām SK // ehl-i dil ḫatında merḡūb: ehl ḫatında o merḡūb MK

Hikâyet

397. İştidüm var imiş bir şâh-zâde
Cemâli pertevi gündend ziyâde
398. Cihân âşüfte-i hüsn ü cemâli
Kamerden hoş-nümâ idi cemâli
399. Özine lâzım idüp dil-rübâlık
İderdi mülk-i hüsn pādîşâlık
400. Ne şehirler kaldı ne erbâb-ı devlet
Aña heb kıldılar 'arz-ı mahabbet
401. İdüp her birine bir imtiyhânı
Kamu şâhib-ğaraž buldı cihânı
402. Meger bir derd-mend üftâde dervîş
Ġarîb ü bî-kes ü bî-hüş dil-rîş
403. Görenler gâh ol bedr-i tamâmı
Olur cân-ıla âlem kim gulâmı
404. Ne yirden kim geçerse şâh-zâde
Tıurup yol üzre ol merd-i fütâde
405. İderdi aña envâ'-ı du'âlar
Şafâ vü zevk-ıla medh ü şenâlar
406. Dir idi vuslata yok çün ki çâre
İrağdan ide ben yârı nezâre

³⁹⁷ bu beyitten 434. beyte kadar: -MK

⁴⁰¹ bu beyit: -AE

⁴⁰³ 'âlem: anuñ AE

407. Bu yoldan seyr idüp ol mäh-rüyı
Anuñla def' iderdi âb-rüyı
408. Bunuñ bir gün du'âsın diñleyüp şâh
Anuñ derd-i diline oldu âgâh
409. Dönüp hışm eyleyüp ol dil-figâra
Didi habs eyleñüz anı hışâra
410. Cihân seyyâhıdur cäsüsa beñzer
Bu merd-i bed-likâ kâbüsa beñzer
411. Hemân bir kaç zebânî-veş sipâhî
Herîfe menzil itdi habs-gâhı
412. Sarây-ı hâşşa geldi çün yine şâh
İrişdi menziline şanasın mäh
413. Getürdi katına ol derd-mendi
Vire tâ kim şarâb-ı sūd-mendi
414. Eyitdi sen [ne] yirdensin di dervîş
Nedür aduñ saña bunda nedür iş
415. Didi cäsüsam iy şâh-ı yegâne
Tecessüs eylerem hâne-be-hâne
416. Bulup tâ bir güzel tâze cüvânı
Revân idem yolına baş u cânı
417. Didi bulduñ mı bu şehir içre bir hüb
Terâzudan ayar mevzün u mahbüb

418. Didi buldum eyâ şâh-ı güzînüm
Benüm gün yüzlü zîbâca cebînüm
419. Didi ma'şûk kimdür saña 'âşık
Didi toğrusını ol merd-i şâdık
420. Ğazab izhâr idüp ol şâh-ı hûbân
Eline aldı ol dem tîğ-i bürrân
421. Virüp cellâda tîğ-i hûn-feşânı
Didi bundan revâne eyle qanı
422. Çü cellâd oldı katline revâne
O dervîş itdi katlinden terâne
423. Didi ahsentü ey baht-ı bülendüm
Ki katl emr eyledi baña efendüm
424. Bu devlet kime olmışdur müyesser
Ki yâra karşı 'âşık terk ide ser
425. Zihî devlet zihî baht-ı yegâne
Ĥabîb öñinde ölmek 'âşıkâna
426. Bunun gibi oқыup niçe eş'âr
Turup cellâd öñinde âhir-i kâr
427. Didi kııl ne ise fermânı şahuñ
Yazılmaz deftere hergiz günahuñ
428. Anuñ şıdķını gördi şâh-ı hûbân
Yirinden kalkuban oldı şitâbân

⁴²² bu beyit: -AE

429. Didi ey 'âşık-ı pākîze-ħaşlet
Tamâm oldı hemîn şart-ı maħabbet
430. Niçe kes baña itdi da'vî-i 'ışk
Birinden gelmedi bu ma'nî-i 'ışk
431. Seni 'ışk içre buldım çün ki şâdık
Hemîn sensin baña 'âlemde 'âşık
432. Dilerem ĥüsnüme mir'ât-ı şâfî
Baña sensin cihân içinde kâfî
433. Ne gülşen kim aña olmaya bülbül
İçinde zâyî' olur her biten gül
- Şart-ı Sivüm**
434. Üçinci bu ki dilber ola şâdık
Fünün-ı şîvede mümtâz u fâyık
435. Ola maħbûblık fenninde mâhir
Taşarruf itmege 'uşşâķı kâdir
436. Gehî 'âşıklara eylerse nâzı
Yine itmek gerekdür dil-nüvâzî
437. Marîz-ı 'ıška şerbet nâz-ı dilber
Ziyân eyler velî ĥaddinden ekşer
438. Ne deñlü dilber olursa ser-efrâz
Yaraşmaz her zamân kim eyleye nâz

⁴³² bu beyit: -AE

⁴³⁴ şâdık: ĥâzık MK

⁴³⁵ bu beyit: -AE; itmege 'uşşâķı kâdir: 'âşıkı itmege kâhir MK

⁴³⁸ her: bir SK

439. Gerekdür nâz gerçi nâzenîne
Sebeb olmaya hergiz nâz enîne

440. Ne deñlü ÷alib olursa harîdâr
Gerekdür hâce olmaya dil-âzâr

Hikâyet

441. Rivâyetdür ki Leylî-i sihr-sâz
İderdi Qaysa gâhî niçe biñ nâz

442. Gehî varur şorardı hasbihâlin
Geh istignâ-y-ıla şardı sifâlin

443. Gehî Mecnûndan idüp ihtirâzı
Düşüp pâyına geh kıldı niyâzı

444. Bilenler 'ışk-ı Maḥmūd u Ayâzı
Bilürler n'eydügin nâz u niyâzı

445. Gerekdür i'tidâl-i nâz-ı dilber
Ki 'âşık olmaya gâyetde muztar

Şart-ı çehârüm

446. Budur dördinci kim 'uşşâk farzâ
İderse dest-büs itmek temennâ

447. Aña el vire maḥbûb-ı ser-efrâz
Bu ma'nîde igen çok kılmaya nâz

⁴³⁹ bu beyit, bir sonraki beyitle yer değiştirmiş: AE; bu beyit: -MK

⁴⁴⁰ bu beyit: -MK

⁴⁴¹ bu beyitten 446. beyte kadar: -MK

⁴⁴³ bu beyit: -AE

448. Recâ eylerse 'âşık būs-ı sâ'id
Aña olmak gerek dilber müsâ'id

449. Ne yüzden ḥüsni kim eyler tecellâ
Dil-i 'âşık anı eyler taḳâzâ

450. Degüldür ḥâl-i 'âşık ihtiyârî
Qoyardı cânına bulsa nigârı

451. Bu ḥâletde çü men' terk-i edebdür
Zevâl-i ḥüsne bil kim bu sebebdür

Hikâyet

452. Bir âfet var-idi şehr-i berîde
Ki ḥüsni yoğ-ıdı ḥür u perîde

453. Semen-sîmâ sehî-ḳad yâsemen-bû
Hilâl-ebürü vü mihr ü 'anberîn-mû

454. Egerçi ḥüsn-ile ferd-idi ol mâh
Velî 'uşşâḳdan almışdı çok âh

455. Çeker 'âşıklarî ḥâr-ı cefâyı
O gülden görmemiş bü-yı vefâyı

456. Meger kim bir gün ol şâh-ı ḥuceste
Qazâ-y-ıla olur nâgâh ḥaste

⁴⁴⁸ 'âşık: yâḥüd SK

⁴⁴⁹ ḥüsni kim: kim ḥüstün S // eyler: ider MK

⁴⁵⁰ ḥâl-i 'âşık: ḥâlet-i 'ışk MK

⁴⁵¹ ḥâletde çü men' terk-i edebdür: ḥâlâtı ki dilber men' idübdür M // ḥüsne bil kim bu sebebdür: ḥüsni yil gibi tozubdur MK; bu beyit: -AE

⁴⁵³ bu beyit: -AE

⁴⁵⁵ bu beyit: -AE

457. Aña 'arız olur bir zaḥmet-i bed
Büzülür iki 'arız bükülür ḡad
458. Olur pejmürde rûy-ı ḡüb u rengîn
Gül-i surḡ iken olur verd-i nesrîn
459. Ne deñlü kim 'ilâc itdi eṡibbâ
Müfîd olmadı hîç aña müdâvâ
460. Meger var-idi bir remmâl-i mâhir
Ki reml içinde olmışdı o sâḡir
461. Varup aña iderler 'arz-ı ḡalîn
Tutup geldi anuñ remmâl ḡalîn
462. Didi kim buña olmaz çâre hergiz
'Îlâc olmaz sem için mâra hergiz
463. Bunı şanmañ ṡabî'î bir marâzdur
Du'â-yı beddür irmiş bir 'arâzdur
464. Nice mazlûmuñ âhın almış ol mâh
Bilürsin yirde ḡalmaz hîç bir âh
465. Du'â-yı bed yıḡar mülk-i cihânı
Du'â-yı bed yıḡar cism ile cânı
466. Bulur nekbet ḡabîb-i 'aşıḡ-ı zâr
Sa'âdetler bulur yâr-ı vefâ-dâr
467. Kimine bâ'ış-i devlet olur ḡüsn
Kimine mücib-i nekbet olur ḡüsn

⁴⁶¹ bu beyit: -AE

⁴⁶³ bu beyit: -AE

468. 'Adâlet itmese şâh-ı cüvân-baḡt
Olur berbâd cümle baḡt-ıla raḡt
469. Ğurûr-ı ḡüsn-ile nâz itse dilber
Hücûm-ı 'ışḡ-ı 'aşıḡ olur ekşer
470. İder ḡayret dil-i âşıḡ ziyâde
Ki yârûñ ḡüsnî gelmez hîç yâda
471. İdicek kendü zâtın 'ışḡ ızḡâr
Olur maḡv âfitâb-ı rûy-ı dildâr
- Şarṡ-ı Pencüm**
472. Beşinci bu ki ṡa'n-ı 'ayb-ı ḡübân
Zebân-ı herze [vü] bîhüde-güyân
473. Aña te'sîr idüp olmaya maḡrûr
Yanında ḡılmaya 'uşşâḡı mehcûr
474. Ki 'âlem ḡalkı ekşer 'ayb-cüdur
Müsâvî-peşşe vü bîhüde-güdur
475. Metâ'-ı 'ışḡı bî-ḡâşıl şanurlar
Maḡabbet kârını bâṡıl şanurlar
476. Selîmü'l-'aḡl olan anlara uymaz
O bâṡıl sözlerin ḡüşına ḡoymaz
- Hikâyet**
477. Meger maḡribde bir maḡbûb-ı devrân
Zuhûr itmiş çü ḡurşîd-i dirâḡşân

⁴⁷⁶ ḡoymaz: almaz SK

⁴⁷⁷ bu beyitten 519. beyte kadar: -MK

478. Yüzi âyîne-i nûr-ı Hudâyî
Cebîni eyledi şermende ayı
479. Gören ol dilber-i 'ālî-cenâbı
Şanur mağribde toğdı âfitâbı
480. Vezîroğlı idi gerçi ol âfet
Velî oldı şeh-i mülk-i melâhat
481. Aña bir pür-hüner idüb 'alâka
Ham oldı qaddi ol ebrü-yı tâka
482. Anuñla âşinâlık itdi hâşıl
Aña ol serv-kâmet oldı mâ'il
483. Aña 'arz eyledi niçe hünerler
Gönülden sevdi anı ol semen-ber
484. Muşâhib anuñ-ıl'oldı hemîşe
Mülâzım oldı maḥrem zevk u 'ıyşa
485. Vezîr aḥvâle oldı çün haber-dâr
Cüvâna virdi ḥayli renc ü âzâr
486. Hemân dem eylediler kıl ü kâlî
O mâha itdiler çok güşmâlî
487. Cüvâna itdiler çok serzenişler
Herîfe dahı niçe niçe işler
488. Bularuñ qalmadı şabr u qarârı
Muqarrer itdiler terk-i diyârı
489. Hemân bir gice oldılar revâne
Teveccüh itdiler Hindüstâna

490. Vezîr işitdi oğlunuñ qarârın
Çıqardı göklere âh [u] şerârın
491. Şalup ardınca anuñ niçe leşker
Ġazabdan her biri mânend-i ejder
492. Eyitdi kim bula bunlara fırsat
Vireyin aña niçe māl u ni'met
493. Muḥaşşal gitdiler leşker arayı
Bulalar Müşterîle tã ki ayı
494. Şu deñlü oldılar eṭrãfa püyân
Zuhûr itmedi hergiz mâh-ı tâbân
495. Tek ü püdan olup bîtâb ü muḫtar
Vezîre geldiler ser-cümle leşker
496. Ser-â-ser eyleyüp aḥvâli taqrîr
Didiler itmedük ḥidmetde taqşîr
497. Velîkin n'idelüm emr-i İlahî
Bize göstermedi hergiz o mâhı
498. Vezîr idüp derünından hezâr âh
Ferâgat itdi andan ḥaşh nã-ḥaşh
499. Bular irişdi şeh-i Hinduvâne
Şafâlar eylediler 'âşıkâne
500. Cüvâna ol hüner-ver itdi ta'îm
Niçe esrâr-ı ḥikmet itdi tefhîm

501. Şafâ-yı kalb-ile bî-ṭa'n-ı aġyâr
Dem-â-dem 'ıyş u 'işret itdiler kâr
502. Aña ta'lîm idüp hem kîmyâyı
Hüner-ver eyledi ol yüzi ayı
503. Çü oldı şüret ü ma'nâsı ma'mûr
Kemâli hüsni gibi oldı meşhûr
504. Atasına irişdi bu haberler
Ki oġluñ hâşıl itdi çok hünerler
505. Atası oldı andan hayli mesrûr
Ġazab âsârını hep eyledi dûr
506. İrişdi bir gün ol mâh-ı tamâma
Mühürlü bir güzel mergûb nâme
507. Ža'îf oldum senüñ hecrüñle ey mâh
Esirge beni gel Allâh Allâh
508. Dağı hem 'aqluma geldi seġâmet
Mu'aṭṭal oldı ahvâl-i vezâret
509. Senüñ meşhûrdur bunda kemâlün
Muġarrerdür ser-â-ser bunda hâlün
510. Saña tevcîh olınmışdur vezâret
Yetiş kim başuña toġdı sa'âdet
511. Cüvân bu sözleri kılmadı bâver
Eyitdi bu haberler hîle-güster

512. Bir iki gün idüp aña teġâfûl
Teveccüh emrine kıldı tekâsül
513. İrişdi yine bir peyk-i sebük-pây
Selâm ile didi şâh-ı girân-rây
514. Saña hem virmek-içün istimâlet
Bile gönderdi uş mühr-i vezâret
515. Göricek mühri ol mihr-i vilâyet
Haberde añladı hoş istikâmet
516. Hemân dem 'azm itdi girdi râha
İrişdi bâr-gâh-ı pâdişâha
517. Vezâret oldı ol şâha müsellem
Aña iġbâl kıldı cümle 'âlem
518. Zihî luṭf u zihî hüsni ü melâhat
K'ola sermâye-i 'izz ü sa'âdet
- Şart-ı Şeşüm**
519. Budur altıncı ide 'âşıka raġm
Cefâ tîġıyla her dem urmaya zaġm
520. Budur 'uşşâka ancak raġm u şefkat
Ki maġbûb itmeye ġayr-ıla şoġbet
521. 'Avâma olmaya hergiz muşâġib
Olur 'uşşâkda zîrâ vehm-i ġâlib

⁵⁰⁸ bu beyit bir sonrakiyle yer deġiştirmiş AE

⁵¹² bu beyit: -AE

⁵²¹ bu beyit: -MK

522. Budur hem muḳteżâ-yı 'ışk-ı şâdıḳ
Gözinden şaḳınur maḥbûb[ı] 'âşık
523. Olur 'âşık cefâ vü cevre hûrend
Hemân yâr itmesün ğayr-ıla peyvend
524. Cihânda ihtilâṭ-ı yâr u aġyâr
Dil-i 'uşşâkı eyler dâyimâ zâr
525. Bu ma'nîden-durur 'âlemde ekşer
Ḥalâyık içre olan şûr-ıla şer
- Hikâyet**
526. Meger var-idi bir mâh-ı gül-endâm
Cihânuñ cânı ammâ kim Cihân-nâm
527. Bezendi ḥüsn-ile çün kim cihâna
Cihân didiler anuñ-çün o câna
528. Leṭâfetde tütup iḳlîm-i cânı
Ḳul itdi kendüye ḥalk-ı cihânı
529. Yolında cân virürdi halk-ı 'âlem
Anuñla hem-nişîn olmaġa bir dem
530. Meger bir 'âşıkı var-idi anuñ
Yolında terkin urmuş baş u cânı
531. Yolında ḳalmaz idi baş u câna
Deġişmiş 'ışk-ıla cânı Cihâna

532. Görür kim ol cüvân-ı mâ-perver
Olur olmaz kişiyle şoḥbet eyler
533. Dem-â-dem pend idüp ol nev-cüvâna
Dir-idi nâr-ı ğayret urma câna
534. Beni 'ışkuñ idüpdür çün ki şeydâ
Cihân içre bırakma şûr u ġavġâ
535. Olur olmaz kişiye eyleme meyl
Gözüm yaşın dem-â-dem eyleme seyl
536. Yiter gülzâra bir şürîde bülbül
Ne lâzım eylemek murġâne gülğül
537. İgen yüz virmegil ehl-i hevâya
Ki âhum irmesün saḳf-ı semâya
538. Gel itme ğayr-ıla luṭf eyle şoḥbet
Helâk eyler beni vallâhi ğayret
539. Dem-â-dem eyleyüp bunuñ gibi pend
Dilerdi eyleye ol âhuyı bend
540. Velîkin ol meh-i Ḥaydar-şemâyil
Olurdi her zamân bir şaḥşa mâyil
541. Ol 'âşık ḳılmayup aña taḥammül
Özin ḳatlı itmegi ḳıldı te'emmül
542. Olup sevdâ-y-ıla dîvâne miskîn
Hemîn alur eline tîr ü sikkîn

⁵²³ bu beyit: -MK⁵²⁶ bu beyitten 557. beyte kadar: -MK

543. Urur kendüzine bir iki yara
Meger anuñla bula mevte çäre
544. İrişüp ol cüvân-ı mäh-peyker
Elinden hançerini almağ ister
545. Bıçağı ile urur ol cüvāna
Ki gelmemiş gibi olur cihāna
546. Cüvānı öldürür ol 'āşık-ı mest
Urur hançer özine bir niçe dest
547. Düşer bî-ṭākat u bî-şabr u bî-hüş
Cihān u cānı eyler hep ferāmüş
548. Görür kim cānını çıkmaz bedenden
Kafesdür murğ-ı cāna diyüben ten
549. Urur başına bir kaç seng-i hāre
İder başını dağı pāre pāre
550. Firāk-ı cevr ü hasretle idüp āh
Dir-idi n'eyleyem eyvāh veylāh
551. Hayātı n'eyleyem yā Rabb cānsuz
Bu cānı n'eyleyem yāhud cihānsuz
552. Elem virdi baña yā Rab hayātum
Baña bir dem önürdi vir memātum
553. Bunuñ [gibi] niçe feryād u efğān
Hudāya eyledi teslīm o[l] cān

554. 'Aceb hālet-durur bu hālet el-ḥaḳ
Kişi gayretle öz cānına kıymaḳ
555. Velīkin n'eylesün n'itsün bir ādem
Kazā-yı Ḥaḳ olunca aña muḥkem
556. Geçicek cāna zaḥm-ı tīğ-i āzār
Olur cān u cihāndan kişi bīzār
- Hātıme**
557. Budur kânûn-ı 'ışık-ı pāk ey dil
Bunu sa'y eyleyüp taḥşīl kılgıl
558. Zihī 'āşık zihī ma'sūḳ-ı ra'nā
Ki bu kânûnı anlar ider icrā
559. İçerler bir şarāb-ı hoş-güvārı
Ki soñra derd-i ser virmez ḥumārı
560. 'Aceb devlet-durur bu devlet-i 'ışık
'Aceb hālet-durur bu hālet-i 'ışık
561. Kime kim olsa bu hālet müyesser
Mis-i ḳalbini ider 'āḳıbet zer
562. Dadıcaḳ çāşnī-i 'ışık bir dil
İder 'ışık-ı ḥaḳīkī dağı ḥāşıl
563. Bu hālet ehl-i dil sermāyesidür
Cihānda āb u gil pīrāyesidür

⁵⁵⁷ sa'y eyleyüp taḥşīl: taḥşīl idüben şa'y MK

⁵⁵⁹ hoş-güvārı: erğuvānı SK

564. Odur ma'şûk iden şâhib-cemâli
Odur 'âşîk iden ehl-i kemâli
565. Felek sultânıdır dîvâne-i 'ışk
Melek enbâzıdır pervâne-i 'ışk
566. Hudâ 'ışk olmasa hergiz bulunmaz
Vuşûl-i kurb-ı Hağ ansuz bulunmaz
567. Nazar eyle hurûf-ı 'ışka evvel
İder her birisi bir remzi muhtel
568. İder 'irfâna 'ayn'ı hōş işâret
Eger 'ârif iseñ eyler kifâyet
569. Şühûd-ı Hağkı eyler şîn'ı izhâr
İder kurb-ı Hudâyı kâf'ı iş'âr
570. Bu hâlâtı iderseñ dilde hâşıl
Olursın 'âkıbet insân-ı kâmil
571. Eger olmazsa bu hâlet müyesser
Fünûn-ı 'ilm-i hikmet eyle ezber
572. Çü hâşıl itmedün 'ışk-ıla hâlet
Yüri 'ilm-i 'amelle eyle tã'at
573. Dürüş taşîl kııl 'ilm-i İlâhî
Münevver eylegil kalb-i siyâhı

⁵⁶⁹ bu beyit: -AE

⁵⁷⁰ bu beyit: -AE

⁵⁷² çü kâdir olmaduñ anı hayâta/yetiş cehd eylegil bâr-ı necâta MK

574. Kelâm-ı hâşsa eyle 'ömrüñi şarf
Fünûn-ı hikmet ögren harf-ber-harf
575. Çıkar dilden hevâ-yı ñn ü ânı
Gider cümle küdürât-ı cihânı
576. Şikest it cümle aşnâm-ı hevâyı
Hemân ma'bûd idin zât-ı Hudâyı
577. Şağın dünyâ-perest olma cihânda
Tama' tohmını ekme mülk-i cânda
578. Cihânda yok-durur bir habbe hâşıl
Hemân yok yire olma muztarib-dil
579. Taleb itme hevesle câh u manşıb
Olursın 'âkıbet hâşretle hâ'ib
580. 'Ömürler harc idüp mâl ü menâle
Nedâmetle soñucu kıılma nâle
581. Ya 'âşîk ol ya 'ârif ol ya 'âbid
Bulardan gayrısı hod cümle zâyid
- Der ÖZr-hâhî**
582. İlâhî yoğ-iken nuğka mecâlüm
Nizâm-ı nazma uymazken mağâlüm

⁵⁷⁴ hâşsa: hağka AE, MK

⁵⁷⁵ hevâyı ñn ü ânı: hayâlât-ı hevâyı MK; bu beyit: -AE; 575b mısraı: -MK

⁵⁷⁶ bu mısra: -MK

⁵⁷⁸ bu beyit: -AE

⁵⁷⁹ bu beyit: -AE; hâ'ib: cânib SK

⁵⁸⁰ bu beyit: -AE

583. Beni fazluñla itdüñ çün ki gūyā
Dil oldu 'arşa-i nazm içre pūyā
584. Olup ğavvāş bu ṭab'-ı şināver
Çıkardı ṭab'-ı dilden niçe gevher
585. Felek gūşına eyle anı zīver
Melekler eylesünler dāyim ezber
586. Bulup 'uşşāķ içinde qadr ü rağbet
Şeref bulsun bu Kânûn-ı Maḥabbet
587. Olup kânûn-ı şāhī gibi meşhūr
Bunuñla milket-i 'ışķ ola ma'mūr
588. İre şāyed ki bir şarrāf-ı dehre
Baña naķd-i qabūli ola behre
589. İde ben bendeye luṭf-ıla himmet
Ki rūşen-dil ide nūr-ı maḥabbet
590. Recā oldur ki yārān-ı şafādan
Bu defter kim degül hālī ḥaṭādan
591. Ḥaṭā-pūş olalar zeyl-i keremle
'Aṭā-pāş olalar luṭf u himemle
592. 'Uyūbın ideler luṭf-ıla mestūr
Meşeldür çün ki el-me'mūru ma'zūr

⁵⁸⁹ ide: iden MK // ki rūşen-dil ide: ide rūşen-dilin MK

⁵⁹⁰ bu defter kim: ki bu defter MK

⁵⁹¹ her nüshada 'aṭā-pūş şeklinde

593. Ümīd oldur ki her yire ki ire
Du'ālar ideler Nuṭķī faķīre
594. Her kim dilerse bunda şevāb qazana
Fātiḥā iḥsān ide bunı yazana
595. Ḥudā vire aña 'ālī merātib
Oķıya Fātiḥā ber-ḥaķķ-ı kātib

Temmet Kânûn-ı Maḥabbet taḥrīren fī şehri Rebi'ı'l-evvel sene 1016 el-'abdü'l-müznib Hüseyin 'an kātibān-ı kütüb-i ḥāşşa ğafera zünübehü ve setere 'uyūbehu belde-i Mışr-ı Kāhire.

KAYNAKÇA

- ALICI, Lütfi, "Klasik Türk Şiirinde Muhabbet Kanunları", *KOCAV Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 19, Güz, İstanbul 2008, s. 119-142.
- Âşık Çelebi, *Meşâir üş-Şu'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, Ed.: G. M. Meredith-Owens, London 1971.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Mesnevî-i Şerîf Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahif Tercümesi*, c. III, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1969.
- ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II.Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, c. III, Kayseri 2000.
- Feridüddin-i Attar, *Mantık al-Tayr*, çev.: Abdülbaki Gölpınarlı, II c., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001.
- İPEKTEN Haluk vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- KARAVELİOĞLU Murat A., "Türk Edebiyatında Şem'î Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'î", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXXII, İstanbul 2005, s. 65-80.

⁵⁹⁴ bu beyit: -AE, -SK. Sonradan muhtemelen müstensih tarafından ilâve edildiği anlaşılan bu beytin vezni bozuktur.

⁵⁹⁵ bu beyit: -AE, -MK

- KARAVELİOĞLU Murat A., “Türk Edebiyatının Bir Sorunsalı: Aynı Mahlası Kullanmış Şairlerin Karıştırılması”, Uluslar Arası Türkoloji Sempozyumu Prof. Dr. Omeljan Pritcak Anısına, Kiev- Ukrayna, 21-23 Mayıs 2009.(Basılmamış sempozyum bildirisi).
- Kınâlızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's şûara*, Haz.:İbrahim KUTLUK, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- Nutkî, *Kânûn-ı Mahabbet*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar no: 3252/4.
- Nutkî-i Şirvânî, *Kânûn-ı Mahabbet*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emiri Manzum no: 685/6.
- Nutkî, *Kânûn-ı Mahabbet*, Millî Kütüphane no: Yz A 4641.
- SCHMİDT, Jan, “Firdevsî'nin Şehnâme'sinin Osmanlılar Tarafından Alınlanması” Çev.: Hatice Aynur, *Nazımdan Nesire Edebî Türler*, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2009, s. 184-196.
- YAVUZ, Kemal, “Gülşehrî'nin Ahı Büşr Hikâyesi”, *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu 12-13 Ekim 2004, Kırşehir, Bildiriler Kitabı*, c. II, Haz.: M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir 2004, s. 999-1010.
- YAVUZ, Kemal, *Gülşehri'nin Mantık'ut-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma*, c. II, Kırşehir Valiliği Yayınları, Ankara 2007.